

Din Sorununa Devrimci Yaklaşım

Demokratik Modernite Teorisinde Dinin Rolü ve
Kürdistan Özgürlük Hareketinin Deneyimi

Mustafa Karasu ile röportaj

Academy of
Democratic
Modernity

Bu broşür şu internet adresinde mevcuttur:
democraticmodernity.com/

İlk yayımlanma tarihi: Eylül 2026

Demokratik Modernite Akademisi tarafından düzenlenmiştir.

Bu broşürün başka bir dile çevrilmesine yardımcı olabilirsiniz,
lütfen bizimle şu adresten iletişime geçin:

info@democraticmodernity.com

Demokratik Modernite Akademisi Hakkında

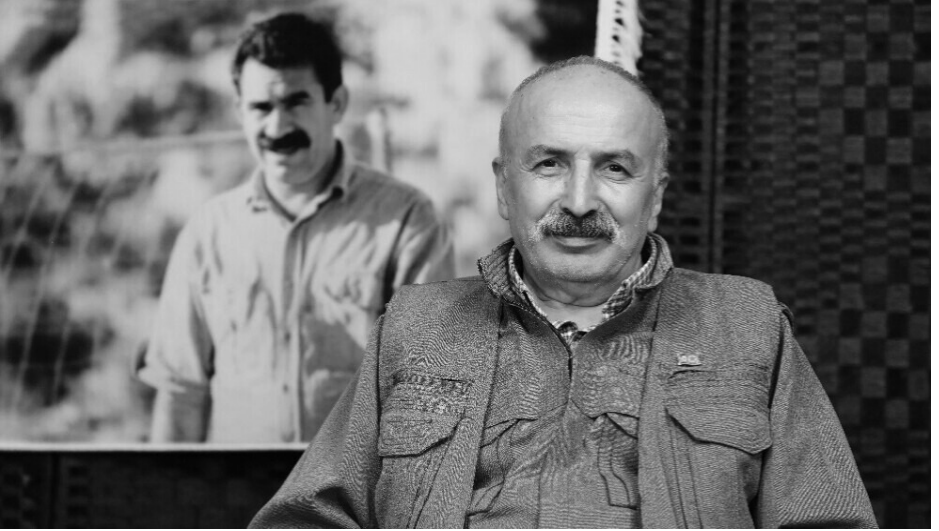
Demokratik Modernite Akademisi olarak, Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin ve onun Demokratik Modernite paradigmasının fikirlerini ve zengin deneyimini yaymaya çalışıyoruz. Yayın faaliyetlerimiz, kapitalist moderniteye radikal bir alternatif arayışımızda ilerlemek ve özgür bir yaşamı gerçekleştirmek için aktivistler, akademisyenler ve çeşitli sistem karşıtı ve sosyal hareketlerle tartışmalar başlatmayı amaçlamaktadır. Eğitim çalışmalarımız aracılığıyla yeni bir demokratik siyaset anlayışı, toplumsal aydınlanma ve yeni bir siyasi-ahlaki bilinç yaratmak istiyoruz. Ele aldığımız toplumsal meselelerin bazı boyutları; özgürlük sosyolojisi, direniş hatlarının birlikte örülmesi, demokratik özerklik, kadın özgürlüğü, gençlik özerkliği, toplumsal ekoloji, komünal ekonomi ve sanat ve kültürdür. Platform ve ağların geliştirilmesi yoluyla, Dünya Demokratik Konfederalizmi önerisi doğrultusunda, uluslararası deneyim alışverişinin güçlendirilmesine ve mevcut mücadelelerin birleştirilmesine katkıda bulunmak istiyoruz. Kapitalist modernitenin aşılması için somut yerel ve küresel kurumsal alternatiflere ihtiyaç vardır. İttifaklar, konseyler, komünler, kooperatifler, akademiler aracılığıyla demokratik siyaseti gündelik hayata yaymayı başarısak, toplumun devasa siyasi potansiyeli ortaya çıkacak ve toplumsal sorunları çözmek için kullanılacaktır. Bu anlamda, faaliyetlerimizi Demokratik Modernite ve Demokratik Sosyalizmin ortaya çıkmasına bir katkı olarak görüyoruz.

Vizyonlarımızı ve ütopyelerimizi hayata geçirmek için birlikte çalışalım. Başka bir dünya sadece mümkün değil – dünyanın durumu göz önüne alındığında, buna şiddetle ihtiyaç var. Geleceğimizi birlikte inşa etmeye şimdiden başlayalım, beklemek çılgınlık olur.

Almanca, İspanyolca, İngilizce, İtalyanca ve Fransızca dillerinde daha fazla bilgiye buradan ulaşabilirsiniz: **democraticmodernity.com**

Din Sorununa Devrimci Yaklaşım

Demokratik Modernite Teorisinde Dinin Rolü ve Kürdistan Özgürlük Hareketin Deneyimi

PKK (Kürdistan İşçi Partisi) kurucu üyelerinden ve KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği) Yürütme Konseyi üyesi Mustafa Karasu, bu kapsamlı röportajda Kürt özgürlük hareketinin dinle ilişkisini ele alıyor. Karasu, hareketin ilk yıllarından günümüzdeki ideolojik çerçevesine kadar din konusundaki yaklaşımının gelişimini değerlendiriyor. Röportajda Kürt toplumunda dinin rolü, PKK'nin farklı dinî topluluklarla ilişkileri ve Abdullah Öcalan'ın dine yönelik devrimci yaklaşım anlayışı inceleniyor. Ayrıca iktidar İslam'ı ile demokratik veya kültürel İslam arasındaki ayrım, Orta Doğu'da din, sosyalizm ve sınıf mücadelesinin tarihsel ilişkisi ile radikal ve devlet karşıtı dinî hareketlerin mirası ele alınıyor. Karasu, hareketin İslam içerisinde bir Rönesans, Reform ve Aydınlanma çağrısı yapmasını da değerlendirerek demokratik İslam anlayışını ve bu yaklaşımın temel dayanaklarını açıklıyor.

Kürdistan Özgürlük Hareketi, mücadelesinin başından beri dine özgün bir yaklaşım sergilemiştir. Hem eski hem de yeni paradigmada din toplumsal bir olgu olarak ele alınmış ve demokratikleşmesi için mücadele edilmiştir. Hareketin tarihinde dinin Kürt toplumundaki rolü pratikte nasıl ele alındı ve diğer hareketlerden farkı neydi?

Apocu grup olarak ideolojik ve teorik düzeyde Marksist-Leninist çizgiyi esas aldık. Marksist-Leninist ilkeleri esas alsak da Rêber Apo hiçbir zaman dogmatik ve şematik yaklaşmadı. 1970’li yıllardaki dünya ve Türkiye’deki sosyalist anlayış ve kültürünün biz de etkisindeydik. Bu açıdan o dönemin sosyalist zihniyetinin dine yaklaşımı bizi de belli düzeyde etkiliyordu. İlk dönemlerde dini tarihsel toplumsal gerçekliği içinde çok doğru analiz ettiğimizi söyleyemeyiz.

Rêber Apo, dindar bir toplum ve ailede yetişmiştir. Daha çocukken köyün çocuklarına bir imam gibi namaz kıldırıyormuş. Bu açıdan da takdir ediliyormuş. Rêber Apo, Tapu Kadastro Lisesinin son sınıfına kadar dindar biridir. Dinin etkisindedir. Leo Hoberman’ın, Sosyalizmin Alfabesi kitabını okuyunca Muhammed kaybetti Marks kazandı, diyor. Sosyalizmi benimseyince bunu söylüyor. Rêber Apo’nun daha sonra dinler tarihini bilince çıkarıp ve dinlerin toplumsal anlamını kavradığında bu yaklaşımında değişikliğe gitmiştir.

Apocu grup bir gençlik hareketi olarak gelişse de kısa sürede toplumsal örgütlenme içine girmiştir. Kürdistan toplumunda dinin etkisi fazlasıyla vardır. İslam fanatizminden zarar gördüklerinden din konusunda katı bir yaklaşım içinde değillerdir. Kendilerine ‘Reya Heq’ inançlılar diyen dini dogmatizim yanı çok az olan Kürt aleviler de vardır. Sünni İslam toplumunda din, toplumsal bir kültür olarak güçlü biçimde vardır. Kürtler İslam toplulukları içinde devletleşmeyi yaşamayan bir halktır. Arap, Türk, Fars gibi halklarda din devletin aracı haline getirilmiş; din devlet kontrolüne girmiş ve devleti ayakta tutan bir kurum haline getirilmiştir. Kuşkusuz bu toplumlarda İslamiyet bir kültür haline gelse de dinin devletin bir kurumu haline gelmesi Arap, Türk ve Fars topluluklarında dinin toplumsal karakterinde zayıflıklar ortaya çıkarmıştır. Kürtlerde ise dini önderlikler devletle ilişkili olmaktan çok toplumla iç içe olduklarından toplumsal karakterleri daha öndedir. Tarikatlar genelde resmi dinin dışında ortaya çıkan dinsel kurumlardır. İslam’da ortaya çıkan tarikatların çoğunun önderinin Kürt olması İslam öncesi Kürt inanç sistemiyle ilişkisi yanında, Kürtlerin devletleşmemesi ve din adamlarının devletle ilişkilerinin olmaması nedeniyledir. Daha

sonra tarikatlar devletlerin çıkarını gözeten kurumlar haline getirilmiş olsalar da böyle toplumsal bir geçmişleri de vardır.

Apocu grubun toplumla kısa sürede tanışması, Rêber Apo'nun din gerçeğini yakından tanınması ve Kürtlerde dinin toplumsal kültür yanının ağır basması dine diğer sol gruplardan farklı bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır. Dinin bir toplumsal kültür olduğunun farkına varılması dine dikkatli yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu kültür tarafından hoş görülmecek duruş içine girilmemesi Apocu grubun daha baştan dine karşı sekte olmaktan bir tutum içinde olmasını beraberinde getirmiştir. Halk dininde doğru toplumsal değerler öndedir. Zaten bu değerler ahlaki, vicdani, adaletli, hakkaniyetli olduğu için toplum bu inançla yaşamını sürdürmektedir. Toplum için din hak, adalet, eşitlik, vicdan ve ahlaktır. Bunlar da tarih içinde toplumsal yaşamın ortaya çıkardığı değerlerdir. Dinlerle tanışmadan önce belli düzeyde kendisinde var olan değerlerdir. Toplum, dinlerde var olan olumlu değerlere bakmaktadır. Sonradan dogmatikleşen ve devletin elinde baskı ve sömürsünü meşrulaştıran araç haline getirilmesi topluma ait olan ve toplumun benimsediği din değildir.

Apocular duruşlarıyla adalet, vicdan, hak ve adalet değerler taşıyan, ahlak anlayışını kendinde temsil edenler olarak görülmüştür. Bu nedenle toplum 'namazınız orucunuz yok, yoksa gerçek Müslüman sizsiniz' diyerek kendilerinin inandıkları güzel toplumsal değerlerin bizde olduğunu söylemişlerdir. Bizi diğer sol örgüt ve kişilerden farklı görmüşlerdir. Biz dine önyargılı ve negatif bir yaklaşım içinde olmadık. Toplum içinde böyle bir algı oluşturmadık.

Sosyalist kesimde dinin sadece devletle ilişkilenen ve devlet tarafından kullanılan yanı görülmüştür. Kuşkusuz dinin zaman içinde dogmalaşan ve toplumsal gelişmeye ket vuran yanları da bu yargıda etkili olmuştur. Ancak önemli yanı olan ve toplumsal değerler taşıyan karakteri görülmemiştir. Aslında sosyalistlerde dine olumsuz yaklaşımın temeli Avrupa'daki aydınlanma dönemindeki burjuvazi ile kilisenin din adamlarının yaşadığı çelişiklere dayanmaktadır. Burjuvazi ilk dönemlerde kiliseler krallardan yana, diyerek din düşmanlığı yapmış, böylelikle birçok din insanı katledilmiştir. Öyle ki, ölçsüz bu din düşmanlığı tarihin hiçbir döneminde görülmemiştir.

Solun dine yaklaşımında bu dönemdeki dine yaklaşımın etkisi olmuştur. Öte yandan burjuvazi daha sonra dini, iktidarını sürdürmede kullanmıştır. Marks da aydınlanma döneminin yarattığı din algısı ve dinin egemen güçler tarafından kullanılmasına dayanarak dinin toplumun uyuşturulması için kullanıldığını be-

lirtmiştir. Marks, bu deyimi sadece egemenler tarafından kullanma boyutu için söylese de solda genel olarak dine olumsuz yaklaşmıştır. Bunun daha çok Batı Avrupa'dan kaynaklanan bir din yaklaşımı olduğunu söylemek gerekir.

Din Avrupa'da da belli düzeyde toplumsal değer haline gelmiştir. Ancak dinin Ortadoğu'daki anlamı ve etkisi Avrupa'ya göre çok farklıdır. İnsanlık ilk önce Ortadoğu'da toplumsallaştığı gibi ilk dinsel olgular da Ortadoğu'da ortaya çıkmıştır. Üç büyük tek tanrılı dinin Ortadoğu'da çıkması tesadüfi değildir. Tarihsel-toplumsal gerçekliklerle ilgilidir. Ortadoğu'da din hiçbir yerde olmadığı kadar toplumun kültürü ve değeri haline gelmiştir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet bu topraklarda ortaya çıkmıştır. Birbirlerinden etkilendiklerini biliyoruz. Hatta 3 dinde belirtilenler ve birçok anlatı Sümer destanlarında da geçmektedir. Ortadoğu'daki toplumları inançlarından ayırarak değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü sadece bir ibadet ve ritüel olarak var olmamışlardır; bir yaşam kültürü haline gelmişlerdir.

Apocu hareketin sosyalist hareketlerden ve bireylerden farklı bir din yaklaşımı olmuşsa bunda dinin toplumsal değer olarak Kürt toplumsal yaşamında var olmasının etkisi olmuştur. Kuşkusuz İslam, Türkiye toplumu kültürüne de sirayet etmiştir. Ancak Kürt toplumunda dinin kültürleşmesi daha güçlüdür. Zaten Kürdistan'da bir de İslam'dan az etkilenen Alevi kültürü vardır. Alevilikte inanç tam bir kültür halindedir. İşte bu gerçekler Apocuların kendi toplumuna yabancılaşmaması ve kendi toplumu içinde güçlü ilişki ve örgütlenmeye kavuşmasını sağlamıştır. Apocular, içinde yaşadığı toplumun olumlu kültürel değerlerinin parçası olmuşlardır. Dinin toplumdaki olumlu değerlerini kendi ideolojilerinin bir parçası olarak ifade etmişlerdir. Apocuların özgürlük, demokrasi ve toplumculuktan söz etmeleri bu topluma yabancı gelmemiştir. Özcesi onların inanç değerlerindeki olumlu öğeler sosyalizmin değerleri olarak ifade edilmiştir. Zaten kapitalizmin dağıtmadığı toplumlarda toplumsal değerler vardır. Bu dinsel formda olabilir, kültürel formda olabilir ama sosyalizmin dayanacağı toplumsal değerler vardır.

1970'li yıllarda Kürdistan'da kapitalizmin etkisi çok güçlü değildir. Özellikle kırsal alanda toplumsal değerler güçlüdür. Şehirlere yeni göç edenlerde de bu değerler vardır. Apocular toplumun dinini tartışma konusu yapmadan inançlarına saygı göstererek sosyalist anlayışla toplumdaki bu değerlere seslenmiştir. Toplum da Apocu hareketin sosyalizm anlayışında kendi değerlerini görmüştür. Böyle olunca Apocular hem grup aşamasında hem de partilileştikten sonra toplumda sempati ile karşılanmıştır.

PKK diğ er sosyalist hareketlerden bu konuda farklı olmuştur. Halkçı olmak bir yönüyle de toplumun dinsel değerlerine gösterilen saygı ile mümkündür. Her toplum kültürünü inandığı inançla dışa vurmaktadır. Toplum yaşamını dinsel değerlerden ayrı görmek mümkün değildir. Aslında gerçek sosyalist ve halkçı olmak bunu gerektirir. Toplumun yaşamdaki değerleri ve kültürü ile çatışarak toplumu etkilemek ve örgütlemek mümkün değildir. Toplumda hak, hukuk, adalet, eşitlik ve vicdan değerleri güçlüdür. Toplum içinde etkili olmak toplum yaşamından kopuk bir yaşam içinde olmamayı gerektirir. Giyimde kuşamda dikkat de önemlidir. Yine toplumun önemli gördüğü değerler vardır. Örneğin yaşlılara saygı önemlidir. Buna  zen gösterilmezse ne anlatırsan da inandırıcı olmaz. Bu açıdan R ber Apo PKK’lilerin ne söylediklerinden çok; nasıl yaşadıklarına bakılıyordu, diyerek bu gerçeği ifade etmiştir.

PKK ilk dönemlerde, siyasete giriş sürecinde dinsel ve mezhepsel anlamda nasıl bir Kürdistan toplumu ile karşı karşıyadı. PKK’nin dini ele alış tarzıyla, bu kitleyi dinsel ve mezhepsel anlamda nasıl dönüşüme uğrattı?

Kürdistan’da PKK’nin tarih sahnesine çıkışından önce birçok direniş yada isyan olmuştur. Bakur  Kürdistan’da gerçekleşen bu direniş yada isyanlar hep bölgesel kalmıştır. Bunda inançsal, mezhepsel etkiler yanında aşiret yapılarının birlikte hareket etmemeleri etkili olmuştur. Kürt nüfusunun büyük bölümü İşlam’ın Sünni mezhebinden olsa da önemli bir nüfus da Alevi, Yarsan ve Ezidi inancına sahiptir. İşlami kesimlerle Alevi, Yarsan ve Ezidiler arasında ciddi bir kopukluk vardı. Hatta çok köklü  n yargılar vardı. Bu nedenle Alevi Kürtlerin Koçgiri ve Dersim direnişlerine Sünni Kürtler; Sünni Kürtlerin 1925 yılındaki Elazığ, Bing l ve Amed direnişine Alevi Kürtler katılmamıştır.

PKK’nin başlattığı mücadele ile ilk defa Kürtler arasındaki bu kopukluk büyük oranda giderilmiştir. PKK sadece Sünni Kürtler arasında değil, Aleviler ve Ezidiler içinde de güçlü örgütlenmeler yaratmıştır. Bırakalım farklı inançtaki Kürtler arasında taban bulmayı; Kürdistan’daki Türkler, Araplar ve diğer halklar içinde de toplumsal destek bulmuşlardır. Hiçbir inanç ve etnik kimlik PKK’yi karşısında görmemiştir. PKK’nin ideolojisi, örgütlenme tarzı, yöntemi ve söylemi tüm farklı topluluklar içinde karşılık bulmuştur.

PKK toplumun dini inançlarına, toplumsal değerlerine ve kültürel yaşamlarına saygılı olmuştur. Onlar için bırakalım itici olmayı çekici olmuştur. PKK hem Reya Haq (Alevi) Kürt toplumunun hem de Sünni Kürtlerin büyük desteğini almıştır. Alevileri, Ezidileri ve Sünnileri Kürt halkının özgürlük m ca-

delesinde bir araya getirmiştir. Bunu Kürdistan’da hiçbir örgüt ve siyasi güç başaramamıştır. Kürt örgüt ve partilerinin çoğunluğu sadece Sünni İslam olan Kürtler içinde örgütlenebilmiştir. Bu örgütlenmeleri de çok sınırlı kalmıştır. Bu gerçeklik başlı başına Rêber Apo ve PKK’nin dine doğru yaklaşımının sonucudur. Kürdistan’da dini inancı en yüksek olan melleler de Rêber Apo’nun dine yaklaşımını değerli bulmuşlar ve Rêber Apo’ya en fazla bağlı olan kesimlerden olmuşlardır. Bu gerçeklik sosyalistlerin inançlı topluluklar içinde de büyük destek bulacağını kanıtı olmaktadır. Hiçbir sosyalist hareketin Ortadoğu’da başaramadığını başarmış, toplum tarafından benimsenen güç olmuştur. Alevi ve Sünnilerin iç içe yaşadığı alanlarda bu iki inanç topluluğu arasında akla gelmeyecek düzeyde bir ilişki ve kaynaşma yaratmıştır. PKK hem Sünni kesimin hem de Alevi kesimin inançlara yaklaşımında büyük değişiklikler yaratmıştır. Yüzyıllar içinde oluşmuş önyargıları kırmış, birbirlerini olduğu gibi kabul etmeyi ve birbirine saygılı olmayı sağlamıştır. Bu radikal bir dönüşümdür, devrimci bir dönüşümdür. Sadece birbirlerine yaklaşımda değişiklik yaşamamışlardır; bu, bu toplulukların kendi zihniyetlerinde büyük bir değişimin gerçekleşmesini de sağlamıştır. Böylece Kürdistan’da devletin inançları birbirine karşı kullanma politikasına son verilmiş; Kürdistan’ın ulusal demokratik bütünlüğü açısından çok önemli bir gelişme yaratılmıştır.

Kürdistan’da devletin hala dini kullanma politikaları olsa da inançlı kesimler özgürlük mücadelesinin parçası haline gelmişlerdir. Öyle ki, Türk devleti inançlı kesimleri özgürlük mücadelesine karşı kullanmanın sonuç vermediğini görünce bu defa İslami söylemli bir hareketi karşısına çıkarma çabası içine girmiştir. Ancak Rêber Apo’nun dine doğru yaklaşımı nedeniyle devletin bu politikası da sonuç vermemektedir. Çünkü Sünni İslam inancındaki Kürt halkı bu tür örgütlerin özgürlük mücadelesine karşı kullanılan bir aparat olduğunun bilincindedir. Şunu açıkça belirtmek gerekir ki, PKK din ve inançlarda var olan toplumsal değerleri sosyalizm mücadelesine güç katan değerler haline getirmiştir. Bu da Rêber Apo’nun din ve inançlarda var olan toplumsal değerlere seslenerek yada sosyalizmde var olan bu değerlerin onların da değerleri olduğu anlayışını yaratmasıyla gerçekleşmiştir.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan’ın 1990’ların başında “Dine Devrimci Yaklaşım” adlı bir kitabı yayınlanmıştı. Dine devrimci bir yaklaşım benimsemek ne anlama geliyor? Ulusal kurtuluş ve sosyalizm mücadelesiyle din arasındaki ilişki nedir?

Dine devrimci yaklaşım dine doğru yaklaşım anlamına gelmektedir. Çünkü özellikle sosyalistler olmak üzere dine doğru bir devrimci yaklaşım gösterilmemiştir. Dinin egemen güçler tarafından araç olarak kullanılmasına ve metafizik zihniyetine bakarak olumsuz yaklaşım öne çıkmıştır. Halbuki tarihsel toplumsallığı içinde çıkış koşulları ve toplumsal işlevi ortaya konulduğunda dinin tarih içinde insanlık için olumlu özellikler taşıdığı da görülür.

İlk metafizik yada ilkel inanç denilen totem çok önemli bir bilinç aşamasıdır. Totem, toplumsallığın gücüne varılmasıdır. Klan bilincinin sembolüdür. Totem dışardan bir tanrı anlayışının ifadesi olmuyor. Ancak ilk dinsel olgudur. Daha sonraki inançların kaynağı da bu totem inancına dayanmaktadır. Şu açıktır ki, totemin insanlık ve toplum için çok büyük değeri var. Toplumun kendinin farkına varışının ifadesi oluyor. İnsanın metafizik özelliği de bu ilk kendini fark edişle oluşuyor. Soyutlama insanın en temel özelliğidir. İlk soyutlaması da totem oluyor. Bu soyutlama tarih içinde gelişerek bugün insanın en önemli özelliği oluyor. Sanat ve edebiyatın derin ve büyük bir soyutlama olduğu biliniyor. Bu yönüyle metafizik özellik de taşıyor. Metafizik yanı var diye sanata ve edebiyata olumsuz bakabilir miyiz?

Tanrıça ve tanrı krallar dönemi vardır. Tanrıça kültürü aslında toplumda kadın etkisini gösterir. Bu yönüyle üretkenliği ve toplumsallıktaki rolü yüceltilmiş olur. Tanrı krallarda ise erkek egemenlikli iktidarın yüceltilmesi öne çıkar. Kendini her şeyin üstünde görür. Herkesin kendine biat etmesini ister. Tanrı krallar iktidarın ve devletin gücünün katı hakimiyetini ifade ederler. Dinlerin coğrafyası Ortadoğu'da bir de Zerdüşt inancı vardır. Esas olarak bir Kürt inancıdır. Zerdüşt totem inancıyla tek tanrılı dinler arası bir inanç olmaktadır. Felsefesi düalizm yanında bir ahlaki inançtır. Belli ahlak kuralları koymuştur. Tarım ve hayvancılık döneminin inancı gibidir. Eşler arası bazı kurallar da koymuştur. Ancak ailede erkek egemenliğini de pekiştiren bir etkisi olmuştur.

Zerdüşt sonrası tek tanrılı dinler takip etmiştir. Bugün de dünyada en fazla etkili dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet Zerdüştlükten de etkilenmiştir. Bu üç din de toplumsal değerlere ve toplumculuğa dayanmışlardır. Kendi döneminde baskıcı iktidarlara karşı isyan hareketleri olarak ortaya çıkmışlardır. Hz.İbrahim, dönemin hakimi Nemrut'a karşı isyan etmiştir. Hz.Musa, Firavun'a karşı çıkarak kendi kavmini bu baskıcı sistemden kurtarmıştır. Hz.İsa yoksulların ve kölelerin isyanı olmuştur. Kölecilik sistemi olan Roma'ya isyan etmiştir. Hz.Muhdammed de İran ve Bizans'ın bölgedeki baskısına ve Arabistan'daki

aristokrat iktidar güçlerine karşı yoksulların ve kölelerin hareketini başlatmıştır. Bu karakteriyle dönemin ezilenlerinin hareketi olmuşlardır. Bu yönüyle hem toplumcu hem de sınıf karakterleri vardır. İsa'da ve takipçilerinde toplumcu komünalist yan çok öndedir. Hala onlar gibi komünalist sosyalist olabiliyor muyuz, diye kendimizi sorgulamalıyız! Devletleşen ve iktidarlar tarafından kullanılan Hristiyanlığa aslında gerçek Hristiyanlık dememek lazım. Gerçek Hristiyanlık biz sosyalistlerin de dayanacağı mirastır. Tarihte dayanaklarımızı arayacaksa bunu da bize ait görmek gerekir. Zaten bir kültürel Hristiyanlık da vardır. Hala toplum içinde yaşamaktadır. Bunu sosyalist mücadelemizin değeri olarak görmek; bu değerleri ile sosyalist değerlerimizi birleştirmek, hatta bugünkü sosyalist değerlerimizi güçlendiren etken olarak görmek gerekir. İşte dine devrimci yaklaşım budur. Böyle yaklaştığımızda Hristiyan inançlı halkımızı da sosyalist mücadelemizin gücü ve tabanı haline getiririz. İsa, kişiliği etrafında anlatılanların çoğunluğu komünalist ve sosyalist değerlerdir. Bunda tereddüt etmemek gerekir. Bu değerleri niye egemenlere bırakalım ki!

Hız.Muhammed de komünalisttir, toplumcudur. Bundan da tereddüt etmeye-
lim. Sahabe denilen ilk Müslümanlar komünalisttir. Hız.Muhammed Medine'de tam bir komünalist yaşam yaratmıştır. Bu o kadar çekici olmuştur ki, Arabistan ve çevresindeki topluluklar hızla İslam'ı kabul etmişlerdir. O dönemde Arabistan ve çevresinde Yahudiler de vardır. Yahudiler dışındaki toplulukların çoğunluğu Müslümanlığa yönelmiştir. İslamiyet yayılırken çevresindeki Yahudileri etkisizleştirmek için Muhammed, Yahudilere karşı bir ideolojik mücadele yürütmüştür. Sadece puta tapanlara karşı değil, Yahudilere karşı bir ideolojik mücadele yürütmüştür. Nitekim Kur'an'ın ilk ayetleri başta olmak üzere birçok ayeti putperestliğe ve Yahudilere yönelik ideolojik duruşu ifade etmektedir. Musa, Tevrat ve dini reddedilmez, ama Yahudiler'de özellikle tüccar ve üst tabakadakiler Allah yolundan çıkanlar olarak görülmüştür.

Bu ayetlerle putperestliğe ve Yahudiliğe karşı ideolojik mücadele verirken toplumsallığa da vurgu yapmaktadır. Toplumsallık Allah yolu ve iman olarak ortaya konulmaktadır. Toplumsal olmayanlar din ve iman dışı görülmektedir. Özcesi İslamiyet toplumcu bir din olarak tarih sahnesine çıkmıştır. İlk Müslümanlardan köle olan siyahi Bilal Habeş öne çıkan bir figür olarak İslamiyet'te önemli bir yere sahiptir. Sadece köleliğe karşı değildir. Mülkiyet konusunda da toplumsal mülkiyete önem verilmiştir, ki bu konuda çok sayıda ayet de mevcuttur. Öte yandan yönetim konusunda Müslümanların kendi aralarındaki işleri 'şura'(meclis) biçiminde görüşen, tartışan ve böyle karar veren bir sistemleri vardır.

İslamiyet, Hristiyanlığın devlet tarafından kullanıldığı ve ilk dönemdeki komünalist ve toplumcu özelliğini önemli düzeyde kaybettiği dönemde tarih sahnesine çıkmıştır. İslamiyet'in ilk döneminde hızla gelişmesi komünalist ve toplumcu özelliklerinden dolayıdır. O dönemdeki Bizans-Sasani imparatorluklarının çatışmasından bıkan toplumlar da İslamiyet'e meyil etmişlerdir. İslamiyet'in ilk gelişmesinde esas etken ideolojik ve toplumsal boyutunun halklara çekici gelmesidir. Daha sonra İslamiyet yüzyıllardır ticaret merkezi olan Şam hakimlerinin eline geçince artık egemen sınıfların iktidarının elinde bir ideolojik araca dönüşmüştür. Aslında bundan sonraki bu iktidar damgalı İslamiyet gerçek İslamiyet değildir. Rêber Apo buna karşıt İslam, iktidar İslam'ı tanımlaması yapmıştır. Kuşkusuz toplumun içinde İslam var olmaya devam etmiştir. Buna da kültürel İslam diyoruz. İslam'ın ilk çıkışındaki toplum için önemli olan değerlerin kültürleşmesidir. İşte İslam'ı böyle ele alış da dine devrimci yaklaşımdır.

Yahudilik de aslında kendi toplumu içinde belli bir toplumcu özelliğe sahiptir. Hristiyanlık ve İslamiyet kadar komünalist ve toplumcu değildir. Ancak Yahudi toplumu içinde dayanışmayı ifade eden bir toplumsallık vardır. Bu kendi içinde sınırlı olan bir kültürdür. Bu kültür nedeniyle defalarca sürgün edilmelerine rağmen bu dayanışma ile toplum olarak ayakta kalmışlardır. Zengin olanlar fakirlerine sahip çıkmıştır. Yahudiler şu anda İsrail devleti olarak var oldukları coğrafyada da toplumsal bir güç olmak, yaşadığı topraklara güçlü tutunmak için komünalist diyebileceğimiz bir toplumsal-ekonomik model geliştirmişlerdir. Kubitz denen bu model Yahudilerin İsrail'de bir ulusal dinsel topluluk olarak var olmalarında çok önemli rol oynamıştır.

Dinlerin tarih içinde oynadığı olumsuz roller de vardır. Bunlar daha çok dinlerin iktidarın parçası olduğu süreçlerde görülür. Öte yandan dinler ilk başlarda olumlu rol oynasalar da söylemi Allah kelamı olduğu için yarattığı dogmatizm toplumsal gelişmelerde engel teşkil eden bir özelliğe de sahip olmuşlardır. Kadın konusunda da erkek egemenlikli bir zihniyeti kökleştiren bir rol oynamışlardır. Dinler içinde İsa ve Hristiyanlık kadına yaklaşımda daha olumlu görülebilir. Yahudilik erkek egemenliğin kurumlaşmasında en fazla sorumlu olan bir dindir. Diğer inançlara da bu özellik taşınmıştır. Kuşkusuz dinlerin bu özellikleri de görülmelidir. Ancak bu özellikler dinlere bütünlüklü bakmayı engellemelidir. Özellikle çıkışlarındaki toplumsal özellikleri bilmek ve bunun kültürel Hristiyanlık, kültürel İslam olarak bugünlere taşındığını görmek önemlidir. İnsanlık tarihinin önemli bölümünde toplumsal değerler dinsel literatürle ifade edilmiştir. Dinler tarihini ve toplumsal işlevini anlamadan hiçbir şeye anlam

verilemez. Doğru bir insanlık tarihi değerlendirmesi yapılamaz. Dinleri anlamadan, hatta olumsuz yaklaşılarak esas olarak dogmatizme düşülür. Zaten şimdiye kadar dine doğru yaklaşılmadığı için sosyoloji gerçeklikleri tam görememiştir. Sosyalizm teorisinin en büyük eksikliklerinden biri de dinin toplumsal mücadeleler ve toplumsal yaşamdaki etkisini objektif olarak değerlendirmemesidir. Aydınlanma çağının en büyük yetersizliklerinden biri dinin yanlış ele alınmasıdır. Sadece dogmatizmi ve kilisenin krallarla ilişkisi üzerinden yapılan değerlendirme gerçeğin tümünü görmeyi engellemiştir. Bu da klasik sosyalizmin değerlendirmeleri ve teorisinde de eksikliklere yol açmıştır.

Halbuki dinin toplumsal değerlerle bağı ve toplumsal mücadelelerdeki rolü görülseydi sosyalizm teorisi daha güçlü olur, sosyalist güçlerin toplumla ilişkileri ve bağı da çok güçlenirdi. Toplumsal mücadele bu temelde daha da başarılı olurdu. Dinleri doğru anlamadan sosyalizm mücadelesi de doğru yürütülemez. Belki de bunun en çarpıcı örneği Türkiye’deki sol hareketlerdir. Sosyalizmin başarıya ulaşması için tarihteki temellerine de dayanması gerekir. Sosyalizm tarihi sadece kapitalizmle başlatılamaz. Marks ve Engels’in bilimsel sosyalizminden önce ütöpik sosyalistlerden söz edilir. Halbuki bu ütöpik sosyalistlerden yüz kat, hatta bin kat komünalist, toplumcu ve sosyalist olan pratikler vardır. Toplumsallık sadece işçilerin yoğun olarak fabrikalarda toplanmasıyla başlamıyor. Aslında kapitalizm öncesi dünyada toplumsal yaşam ağır basan yaşamdır. Zaten kapitalizm bu toplumsallığı dağıtarak kendini var ediyor. Roza Lüksemburg 20. yüzyılın başında kapitalizm var olan toplumsallığı dağıtmadan var olamaz, tespitini yapmıştır. Dünyanın her yerindeki bu toplumsallıklar önemli oranda dinsel kültür ve literatürle tanımlanabilecek bir toplumsallıktır.

Kapitalizm toplumsallığı dağıtırken dinin tarih içinde yarattığı toplumsallık ve toplumsal değerleri de aşındırmakta ve ortadan kaldırılmaktadır. Bu aslında kültürel dinin zayıflatılması ve ortadan kaldırılmasıdır. Kültürel Hristiyanlık ve kültürel İslam olumlu değerleri ifade ettiğinden kapitalizmin bir olumsuz işlevinin de dinde var olan toplumsal kültürel öğeleri zayıflatmasıdır. Bu açıdan Protestan ahlakının kapitalizmin önünü açtığından söz edilir. Bunu sadece Katolikliğin dogmatizmini ortadan kaldırmak olarak görmek doğru bir değerlendirme olmaz. Bu, dini bütünlüklü değil, sadece olumsuz bazı yönleriyle ele almak olur.

Demokratik Uygarlık Manifestosu’nda ve Barış ve Demokratik Toplum Manifestosu’nda Abdullah Öcalan Karşı-İslâm (İktidar İslam) ile Demokratik İslam (yada Kültürel İslam) arasında bir ayrım yapmaktadır.

Bu fark ne anlama gelmektedir? İktidar İslam'ı uygulamaya çalışan ile Kültürel İslam'ı yaşayan kimlerdir?

İslam, tarih sahnesine o zamanki egemen güçlere, iktidarlara ve imparatorluklara karşı ezilenlerin, yoksulların itirazı olarak çıkmıştır. O dönemin hakim düşüncelerine muhalif olarak yeni düşünceler ortaya atmıştır. Hz. Muhammed'in ilk çıkışı ve mücadelesi ideolojik olmuştur. Zamanın ideolojilerine karşı bir bayrak açmıştır. Zaten Bizans ve Sasaniler savaş halindedir. Her yerde çatışmalar vardır. Kendini güç gören herkes hakim olmak için harekete geçmektedir. Sadece imparatorluklar, devletler değil; aşiretler de bir savaş içindedir. Savaş demek yoksulluk demektir, zulüm demektir. O tarihlerde sadece Arabistan'da kavgalar yoktur; tüm bölge de savaş içindedir. Hz. Muhammed de Sasaniler ve Bizanslılar arasında savaş alanı olan bölgelerde ticaret yapmıştır. Savaş acı, zulüm ve yoksulluk olduğu gibi, ticareti de olumsuz etkilemektedir. Tüm bunlar Hz. Muhammed'de bir yoğunlaşma yaratmıştır. Yahudiliği de Hristiyanlığı da iyi tanımıştır. Sadece siyasal duruma değil, toplumsal yaşama ve var olan kültüre de hakim olmuştur. Bu gördükleri ve yaşadıkları onda bir değişim ve yeni yaşam ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Hem çatışmalara son verip barışı yaratmalı hem de bu barışı yaratacak yeni toplumsal ve kültürel yaşamı oluşturmalıdır.

Hz. Muhammed bu duygularla düşüncesini ve ideolojisini böyle bir siyasal, toplumsal ve kültürel yaşam yaratma üzerine şekillendirmiştir. Kendi inancını barış inancı olarak ilan etmiştir. Barış insan kültüründeki en değerli sözcüktür. Zaten daha baştan taraftar bulacak ve kazanacak bir kavramla yola çıkmıştır. Bununla birlikte insanlar için çekici olacak bir yaşam biçimi ve onun kültürel değerlerini ortaya koymak çok önemlidir. Hz. Musa da işe böyle başlamıştır. Hz. İsa da yeni toplumsal yaşam ve onun kültürel kadrolarını ortaya koyarak taraftar toplamıştır. Bir düşünce dönemin ihtiyaçlarına doğru cevap olursa toplumlar tarafından benimsenir ve kısa sürede etrafında büyük toplulukları toplar. Hz. Muhammed'den önce neredeyse kısa aralıklarla yeni düşünceler ortaya atan birçok insan peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Bunlar da kendilerini insanlığa yeni çağrı yapanlar olarak göstermiştir. Hatta Hz. Muhammed'den önce güçlü bir hitabet ve söylemde bulunan ve kendini peygamber ilan eden kadınlar da çıkmıştır. Ancak dönemin toplumunun duygularına ve ihtiyaçlarına en iyi cevap veren Hz. Muhammed olduğu için kısa sürede etrafında büyük topluluklar toplamıştır.

Kuşkusuz peygamberlik eski düşünce ve inançları eleştirmek ve bunun yerine koyacağı yaşamın nasıl olacağını belirtmekle işe başlar. Bunun da esas olarak yeni yaşamın özelliklerini ve olumlu yanlarını ortaya koymakla olacağı açıktır. Yani ilk düşünceler yaşamın kültürel değerleriyle ilgili olur. Yani dinler ilk önce nasıl bir yaşam kültürünü ortaya koymakla toplumsal destek ararlar. İlk ortaya konulan yeni yaşam ve kültürüdür. Kültür, yaşamın özelliklerinin soyutlanmasıdır. Bunlar toplumun nasıl ayakta kalacağı ve güçleneceği ile ilgili değerlerdir. İslamiyet de esas olarak topluma seslenir. Bireyini toplumla ifade eder. Birey toplumuyla bireydir, birey olur. Toplumcu zihniyetlerin tümünün yaklaşımı budur. Toplumculuk da ancak böyle sağlanır.

Kültürel İslam’la demokratik İslam kavramları özdeş kavramlardır. Çünkü toplumsal kültür demokratik olmak zorundadır. Yoksa toplum ayakta kalamaz. Kültür, toplumu ayakta tutan ilişkilerin ve bütünlüğün demokratik değerlerle yaratılmasıdır. Kuşkusuz bu demokratiklik bugünkü gibi kapsamlılaşmış derinleşmemiştir. Toplumcu doğal ilişki demokratik olmak zorundadır. Demokratiklik toplum olmanın özünde vardır. Toplumsal kültürel yaşamın kapsamlılaşmasıyla demokratikleşme de çok boyutlu hale gelmiştir. Toplum kültürle var olur. Kültür toplumun temel taşlarının harcıdır. Toplumu ayakta tutar. Demokratiklik ise onun oluşmasını sağlayan duvarcının şakülü, ipi ve terazisi gibidir.

Hız. Muhammed’in İslam’ı kültürel değildir. Egemenlik ve iktidar peşinde değildir. İktidar eğilimi bir embriyo olarak vardır. Nasıl ki Lenin ve klasik sosyalizm iktidarı işçilerin ve ezilenlerin iktidarı olmasını eşitlik ve özgürlük için düşünmüşlerse Muhammed’in iktidar ve devlet anlayışı da öyle ortaya çıkmıştır. Zaten Lenin ve klasik sosyalistler bu iktidarı da işçiler ve ezilenler için demokratik olarak ifade etmişlerdir. Hız. Muhammed yaşamında iktidara ağırlık vermemiş, bu amacı öne koymamıştır. Zaten yönetim üzerinde duran ayetler Kur’an’daki son ayetlerdir. Bunlar da toplum nasıl iyi yönetilir biçiminin ifadeye kavuşmuş ayetlerdir. Ayetlerle Firavun ve Nemrutlar sert eleştirilmiştir. Ancak İslamiyet yayıldıkça, iktidar eğilimi de gelişmiştir. Sonraları da tamamen devletleşmiştir.

İslam’ı esas oluşturan yeni yaşam önermesidir. Onun kültürel değerlerinin ne olması gerektiğini ortaya koymasidir. Bu yönüyle İslam esas olarak kültürel bir olgudur. Toplamların olumlu bakacağı söylem ve değerlerdir. Yoksa şimdiye kadar milyarı aşan insan böyle bir inancın peşinden gitmezdi. İnsanlar bir sihirle kandırılıp Müslüman yapılmamıştır. Yada söylendiği gibi kılıç zoruyla Müslüman yapılmamışlardır. Kuşkusuz kılıç da kullanılmış, bu yolla Müslüman yapı-

lan topluluklar olmuştur. Ancak İslam böyle güç olmuş ve yayılmış demek esas gerçeği, yeni yaşam çağrısını gözden uzak tutmak olur. Böyle bir şey yokmuş gibi değerlendirme yapmaktır. Bu da gerçekliği ifade etmiş olmaz.

Kültürel İslam, demokratik İslam İslam'ın temel boyutudur. Bu, esas olarak toplumların benimsediği değerlerdir. Kültürel İslam, demokratik İslam derken toplumların benimsediği ve yüzyıllar boyu yaşam kültürü haline getirdiği İslam'dır. Toplumlar da toplumsal yaşam için olumsuz olan şeyleri benimseyip kültür haline getirmezler. Ya da olumsuz bazı öğeler, kültürel davranışlar toplum içine yedirilmişse bu sonradan eklemlenmiş şeylerdir. Toplumların ilk benimsediği İslam yada Hristiyan kültüründe bu tür öğeler yoktur. Kültürel İslam toplumun benimsediği yada yaşadığı kültür ve değerlerdir. Yeni kültür ve değerler toplum tarafından benimsenip kültür haline gelene kadar toplumlar bu değerleri taşırlar. Bu, İslam'ı benimsemiş toplumlar için de geçerlidir.

Kültürel İslam hak, adalet, vicdan, eşitlik değerleri taşır. İslamiyet'te insaniyetçilik biçiminde ifade edilen bir hümanizma da vardır. Yine Medine Sözleşmesinde ifade edilen farklı kimlikler ve inançlara saygı da vardır. Bunların önemli bölümü hem insanın toplumsallığı yaratmasıyla var olan değerlerdir hem de insanın binlerce yıl içinde yarattığı toplumun öz değerleridir. Bu açıdan kültürel İslam'da var olan değerlerin büyük bölümü bizim komünalist ve sosyalist değerlerimizdir. Sadece dinsel literatürle ifade edilmişlerdir. Yada bize ait olanın, olması gerekenlerin o günün toplumsal şartları içinde ifade edilmesidir.

İktidar İslam'ı ise esas olarak 4 halifeden sonra (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali) iktidarın Muaviye'ye geçmesiyle başlayan süreçtir. Öncesi de iktidar ve devlet eğilimi olsa da hala kültürel İslam ve onun değerleri öndedir. İslam'ın varlığı ve ölçüsü olarak bu değerler ele alınmaktadır. Emevilerle birlikte İslam'ın kültürel ve toplumsal gücünü arkasına alan egemen sınıflar Ortadoğu'nun önemli bölümüne hakim olmuşlardır. İktidar Emevilerle kendisini kurumlaştırmış, İslam'ı iktidar ve sömürü amaçlı yorumlayarak kullanan bir İslam uleması ortaya çıkmıştır. Emevilerle birlikte iktidar İslam'ı ile kültürel İslam ayrışması başlamıştır. Kültürel İslam daha çok kendini tarikatlar yada tarikat benzeri kurumlarla dışa vurmuştur. Yakın zamana kadar da tarikatlar toplumsal ihtiyaçları karşılayan yada kültürel İslam'ın ayakta kalmasını sağlayan kurumlar olmuştur. Bunlar da devletle ilişkilendikleri oranda bozulmuşlardır.

Emevi iktidarı sonrası İslam halifeliğini devralan Abbasiler daha otoriter bir iktidar haline gelmişlerdir. İktidar ve devletin ilk ortaya çıktığı Irak'ı merkez

edinen bu imparatorluk Orta Asya'ya kadar dayanmıştır. İktidar İslam'ı daha da kökleştirmiştir. Hatta iktidar İslam'ı ile kültürel İslam bu imparatorluk sürecinde birbirinden daha da ayrılmıştır. Bazı halifelerin toplumla ilişki kurduğu ve toplumun sorunlarıyla ilgilendiği söylense de Abbasiler iktidar İslam'ının en kurumlaşmış örneği haline gelmiştir.

Rêber Apo, Muaviye ile başlayan, bugüne kadar iktidarların elinde topluma karşı özel savaş aracı olarak kullanılan iktidar İslam'ına 'karşıt İslam' demiştir. Yani bunları İslam olarak görmek toplum içinde var olan kültürel İslam'ı, demokratik İslam'ı anlamamak olur. Eğer hala bir İslam varlığından söz edilecekse, bunu toplumun yaşamında sürdürdüğü kültürel İslam'da görmemiz lazım. İktidar İslam'ı, topluma karşı kullanılan bir özel savaş aparatıdır. Kültürel İslam ise hala toplumsal işlevi olan, olumlu toplumsal değerleri ifade eden, bu yönüyle de toplumsallığa, komünalizme hizmet edecek İslam'dır. Sosyalizmin değerleri haline gelecek İslam'dır. Toplamlar bugün de kültürel İslam'ı taşımakta ve kuşaklara aktarmaktadır. İktidar İslam'ı ve karşıt İslam ise başta Ortadoğu'daki despot iktidarlal olmak üzere iktidar mücadelesi veren çeşitli güçler tarafından kullanılan İslam'i söylemi ifade etmektedir.

Modernizm ve oryantalizm bağlamında Öcalan, İslamcılık hakkında Demokratik Uygamlık Manifestosunun dördüncü cildinde (Ortadoğu'da Uygamlık Krizi ve Demokratik Uygamlık Çözümü) şunları yazmaktadır: "Yanılma payı yüksek olan bir söylemdir İslâmıcılık. Anti-modernistliği kesinlikle oryantalist tezler üzerinde yürümektedir. Müslüman Kardeşler'den El-Kaide'ye kadar sözde anti-modernist geçinen İslâmıcı güçlerde, bu, böyledir." Bu, Ortadoğu'da İslamcı güçlerin güçlenmesi bağlamında nasıl görülmeli ve oryantalizm ile modernizmin aşılabilmesi nasıl mümkün olabilir?

Modernizm derken aydınlanma çağının yarattığı değerlerden söz edilmektedir. Aydınlanma kendi modernitesini, yani yaşam biçimini ortaya çıkarmıştır. Bunun Ortadoğu yaşam tarzıyla alakası yoktur. Aydınlanma çağı öncesi Avrupa'da var olduğu söylenen feodal dönemin modernitesi, yani yaşam biçimi farklıdır. Rönesans ve Reform dönemine kadar Avrupa, Ortadoğu karşısında çok geridir. Rönesans'ın ilk olarak Venedik, Cenevre gibi liman ve ticaret kentlerinde başlaması Ortadoğu ile sıkı ilişkileri sonucudur. Bu yönüyle Rêber Apo, Rönesans'ı Ortadoğu'nun sürgün çocuğu olarak tanımlamıştır. Ne var ki, aydınlanma çağı sonrası Ortadoğu'yu gezenler Ortadoğu'yu değerlendirirken Batı'yı gelişmiş ve

Ortadoğu'yu ise geri görmüşlerdir. Kuşkusuz bunda belli bir gerçeklik payı vardır. Ancak gericiliğin-ilericiliğin ölçüsü Avrupa'ya göre olunca Ortadoğu tarihini, kültürünü anlamadan değerlendirmeler yapılmaktadır. Dolayısıyla Avrupa bakışına göre Ortadoğu'ya bakış büyük yanılgılar ortaya çıkarmaktadır. Bu sadece Avrupa'daki bazı aydınların yada araştırmacıların yaklaşımı değildir. Ortadoğulu aydınların önemli bölümü de Ortadoğu'ya Avrupa gözü ile bakmaktadır. Dolayısıyla oryantalist bakışa sahiptirler.

Avrupa modernitesi çok etkilidir. Sosyalistler bile bu moderniteden etkilenmişlerdir. Avrupa uygarlığı maddi uygarlıktır. Bu da toplumsal değerleri geride tutan uygarlık anlamına gelmektedir. Nitekim kapitalizm ağırlıklı olarak sömürücü yanıyla ele alınmıştır. Bu sömürü de fabrikaya giriş ve çıkış süreci ile sınırlıdır. Toplumsal emek sınırlı ele alınmıştır. Rêber Apo ananın emeğinin ölçüsü nedir, kadının emeğinin ölçüsü nedir, diye sormuştur. Bunlar en temel emekken bunların anlamı, toplumsal sonuçları yeterince ele alınmamıştır. Doğayı tahrip eden endüstriyalizm neredeyse yüceltilmiştir. Kapitalist modernitenin en temel ayaklarından olan ulus devlet sorgulanmamıştır. Neredeyse her ulusa bir devlet anlayışı sosyalistler tarafından da benimsenmiştir. Tüm bunlar sosyalistlerin kapitalist moderniteye karşı mücadelesini zayıflatmıştır. Kapitalizm ve modernitesine karşı onun araç ve yöntemleriyle mücadele ederek sonuç alınamaz. Bu açıdan Rêber Apo kapitalist moderniteye karşı demokratik modernite tezini ileri sürmüştür. Antikapitalist ve anti modernist ancak böyle olunabilir, demiştir. Ulus devlete, kapitalizme ve endüstriyalizme karşı Rêber Apo demokratik modernite unsurları olarak demokratik ulus, kapitalizme karşı komünalizm, endüstriyalizme karşı ekoendüstri demiştir.

İslamcıların modernite karşısında çıkmazları daha fazladır. Hem dogmatizmle Batı'ya karşı durduklarını sanmakta hem de batı modernitesinin kavramlarıyla batıya karşı mücadele edeceklerini sanmaktadırlar. Ortadoğu'da radikal İslamcı denen kesimler hem bölgedeki iktidarlara karşı çıkmaktadırlar hem de benzer bir iktidar ve toplum yaratmaya çalışmaktadırlar. Sözde ümmetten söz etmektedirler ama milliyetçilik sosuyla merkeziyetçi ulus devlet yaratmaya çalışmaktadırlar. Suriye'de iktidar olan HTŞ (Suriye El Kaidesi) hemen merkezi iktidar peşinde koşmuştur. Yerel demokrasi ve yerel özgürlükleri ulus devlet anlayışıyla tek kalıba sokma savaşına girişmiştir. Şimdi Suriye'de El Kaide ile İhvan-ı Müslüm(Müslüman Kardeşler)ittifak yapmışlardır. Nasıl bir Batı merkezli kapitalist modernite ajanlığı yapacaklarını ortaya koymuşlardır.

İslamcılık kisvesi ile batı modernitesi karşıtlığı ortaya koyanlar alternatif bir toplumsal ve siyasal yaşam ortaya koyamıyorlar. Batı modernitesini İslam so-
suyla toplumlara sunup toplumları kandırmaya çalışıyorlar. Aslında Ortadoğu
toplumsal gerçeğinden de uzaktırlar. Ortadoğu'nun toplumcu ve demokratik de-
ğerlerini sadece bir kenara atmıyorlar; bu değerlere karşıt ve bu değerleri boğan
bir rol oynuyorlar.

Şu anda Suudi Arabistan kendini İslamcı bir iktidar olarak sunuyor. Vahabilik
ideolojisine sahipken, Vahabilik de İslam'ın en dogmatik yorumlarından biriy-
ken maddiyatçılıkta ve konformizmde Suudi Arabistan, en önde yürüyen devlet
haline gelmiştir.

DAİŞ gibi daha radikal gözükenler İslam'daki toplumsallığı sapkın bir bi-
çimde ele alarak toplumu etkilemek istemiştir. DAİŞ Ortadoğu'nun tüm olumlu
değerlerini kendi sapkın ideolojisinin aracı yaparak güç olmak istemiştir. Kapi-
talist modernitenin toplum üzerindeki etkilerine karşı çıkarken kendisi toplumu
boğan bir zihniyet ve pratiğin sahibi olmuştur. Kapitalizm her türlü şiddet ve
aracıyla dünyaya hakim olmak isterken DAİŞ de kendi şiddet anlayışıyla ka-
pitalizme karşı mücadele ettiğini sanmıştır. Herhalde DAİŞ kadar Ortadoğu'da
kapitalist moderniteye hizmet eden başka bir güç olmamıştır. Arap halkları Arap
Baharı ile ayağa kalkmışken, bir taraftan modernist güçler, bir taraftan radikal
İslam görünümlü örgütler Arap toplumundaki demokratik ve toplumcu güçleri
ya tasfiye etmişler yada ezdirmişlerdir.

Ortadoğu'ya 200 yıldır müdahale eden kapitalist modernist güçler Ortado-
ğu'nun sorunlarını daha da ağırlaştırmış, karmaşıklaştırmış, Ortadoğu'yu sü-
rekli kriz yaşayan bir coğrafya haline getirmiştir. İlk toplumsallığın coğrafyası
Ortadoğu'dur. Devletçi uygarlığın temeli de burada atılmıştır. Binlerce yıl in-
sanlığın çok yönlü gelişme gösterdiği coğrafya, batı modernitesinin girişiyle
daha da sorunlu hale gelmiştir. Modernite Ortadoğu'yu çoklu sorunlar altında
boğuntuya getirmiştir. Bir avuç işbirlikçi üzerinden Ortadoğu'yu kontrol etme-
ye çalışan kapitlaist modernist güçler Ortadoğu'nun ağırlaşan hiçbir sorununu
çözemedikleri gibi daha da ağırlaştırmışlardır.

Ortadoğu kendi değerlerine güvenerek, insanlığı kurtarmada yine kendisinin
rol oynayacağına inanarak, Ortadoğu'nun tarihsel kültürel değerlerini Avru-
pa'nın Rönesans'la birlikte yarattığı olumlu değerlerle sentezleyerek modreniz-
mi ve oryantalizmi aşabilir. Ne modernizmi taklit ederek sorunlarını çözebi-
lir; ne de bin yıldır dogmatikleşen konumunda ısrar ederek sorunlarına çözüm

bulabilir. Demokratikleşmenin kök değerleri bu coğrafyadadır. Toplumculuğun kök değerleri bu coğrafyadadır. İnsanı insan yapan manevi değerler esas olarak bu coğrafyadan kaynağını almıştır. Aslında manevi uygarlığın maddi uygarlığa karşı bir üstünlüğü vardır. Ancak dogmatizm ve dünyadaki olumlu değerleri sentezleme yeteneği gösterilemeyince modernizm aşılamıyor. Oryantalist bakış bizzat Ortadoğuluların bakışı haline geliyor.

İnsanlığın kurtuluşu demokratik toplumculuktur. Yani demokratik komünalizm dedir. Buna demokratik toplumcu sosyalizm diyoruz. Bunu en iyi Ortadoğu toplumları gerçekleştirebilir. Kendi coğrafyaları, toplumları ve kültürlerinde var olan bu değerleri yaratıcı temelde güncelleyerek Ortadoğu demokratik uygarlığa öncülük edebilir. Ortadoğu'nun bu potansiyeli vardır; yeter ki modernist anlayış ve oryantalist bakıştan kurtulsun.

Orta Doğu'nun yakın siyasi tarihi söylemde sosyalist olduğunu belirten Baasçılık ve Nasırcılık gibi hareketler Arap milliyetçiliğine dönüşen rejimlerle karakterize olmuştur. Ortadoğu'da sosyalist fikirlerin uygulama ve örgütlemesinde siyasi ve sosyolojik bir başarı sağlayamadılar. Hatta sosyalist ideolojinin dine düşman olduğu yönünde bir algı da mevcuttur. Bölgede sosyalizm ve din arasındaki ilişki neden böyle gelişti ve şimdi nasıl değerlendirilmektedir?

BAASÇılık ve Nasırcılık sosyalizmin dünyada yükselişte olduğu bir dönemde iktidara geldiler. Bazı sosyalist kavramlar da kullandılar. Bunlar daha çok devlet mülkiyetini esas alan devletler olmuştur. Bir yanılı ve yanlış olarak devlet mülkiyetine kamu mülkiyeti denmektedir. Sanki devlet halka aitmiş, topluma aitmiş gibi özel mülkiyet değilse kamu mülkiyeti denmesi ciddi bir ekonomik ve sosyolojik yanlışlıktır. Bugün bu yanlışlık hala yapılmaktadır. Sosyalistler de yapmaktadır. Şu bu millileştirilsin derken özel mülkiyetten devlet mülkiyetine geçilsin denmektedir.

Aslında reel sosyalizmin yarattığı temel yanlışlardan biri de budur. Reel sosyalizmde de özel mülkler devlet eline geçince kamu mülkiyeti olmuş, toplumsal mülkiyet olmuş gibi bir algı yaratılmıştır. Sonuçta bu yaklaşım reel sosyalist ülkelerde devlet kapitalizmi yada bürokratik kapitalizm dediğimiz bir ekonomik sistem ortaya çıkarmıştır. Üretim araçları ve üretim yapan işletmelerin devletin elinde olması belki bazı alanlarda halkın yararlandığı bir durum da ortaya çıkarabilir. Ama bu mülkiyet biçimine kamu mülkiyeti denilemez.

Kendini hem sol hem milliyetçi görenler otoriter faşist bir eğilime de yatkındırlar. BAAS'ın kurucularından sayılan birisi bir dönem Hitler yanlısı diye İngiltere ve başka ülkeler tarafından aranan suçlu ilan edilmişti. Devletçi ve merkezi iktidarların toplumu dikkate almayan bir özellikleri vardır. Devletçi olmak otoriter olmaktır. Çünkü devletin karakteri toplum üstünde topluma baskı yapan bir kurumdur.

BAAS partisi ve Nasırcılık bu devletçi karakterleriyle sosyalist ve komünist partilerle ilişkili olmuştur. Biz de toplumcuyuz ve halkçıyız demişlerdir. Ancak sosyalizmle alakaları yoktur. Sovyetlerle ilişkileri onların sosyalist gibi görülmesi biçiminde bir algı ortaya çıkarmıştır. Sağlık ve eğitim gibi toplumsal yaşamı ilgilendiren temel çalışmalar buralarda devlete ait oluyor. Sovyetlerin bu ülkelere böyle bir etkisi olmuştur. Sovyetlerin Mısır ve Suriye ile ilişkisi esas olarak siyasidir. Irak'ta da BAAS iktidardaydı. Ancak Suriye BAAS'ı ile Irak BAAS'ı arasında bir soğukluk vardı. Zaman zaman karşıt hale de gelmişlerdir. Irak'taki BAAS iktidarı da Sovyetlerle ilişkili olmuştur.

Bu iktidarların Sovyetlerle ilişkileri olsa da kapitalist modernite etkisinde olan iktidarlardır. Ortadoğu'da bir zamanların İran'daki Şah Rıza Pehlevi iktidarı ve Türkiye'deki iktidarlar da benzer kategorideki iktidarlardır. Özellikle İran Şah'ı ve Türkiye'deki iktidarlar Batı'nın modernist yaklaşımıyla dine karşı olumsuz yaklaşan, toplumun kültürel İslam'ıyla barışık olmayan karakterleriyle toplumla bütünleşemeyen, toplumun üstünde kalan iktidarlar olmuştur. Bu karakterdeki Şah rejimini İmam Humeyni önderliğindeki İran İslam Devrimi yıkmıştır. Şah rejimi halkın sokağa inmesiyle, toplumsal devrimle yıkılmıştır. Türkiye'de ise AKP 2002 yılında kendini laik gören ama toplumun diniyle barışık olmayan iktidarı seçimle saf dışı etmiş, 24 yıldır da iktidarı elinde tutmaktadır. Ortadoğu'da İslam'a doğru yaklaşmayan iktidarların kaderi çoğunlukla böyle olmuştur.

Suriye BAAS iktidarı modernist yaklaşımıyla ağırlıklı Sünni Müslüman olan Arap toplumuyla bir uyum sağlayamamıştır. BAAS iktidarına Sünni İslam toplumu hep muhalif olmuştur. Müslüman Kardeşler (İhvanı Müslüm) hareketi bu toplumsal zeminden güç alarak var olmuştur. Bunların birkaç ayaklanma girişi olsa da BAAS iktidarı çok kanlı biçimde bastırmıştır. Ancak İslami muhalif güçler 2011 yılında isyan etmişler, süren iç savaş sonrası İngiltere, ABD ve TC tarafından desteklenen El Kaide'nin Suriye kolu, Şam'da iktidarı ele geçirmiştir.

Irak'taki BAAS iktidarı da azınlık Sünni topluma dayansa da onlarda da reel sosyalist etkili modernist bir yaklaşım vardır. Zaten reel sosyalizm kapitalist

moderniteye karşı kendi toplumcu modernitesini yaratamadığı için yıkıldı. Reel sosyalizm modernitenin ağır etkisindeydi. Aslında dine doğru yaklaşım içinde olmaması da modernitenin etkisinden kaynaklanmıştır. Reel sosyalizm de ne kadar Batı karşıtı gözükse de onun modernitesinin etkisinden çıkamamıştır. Bu modernist etki ilişkide olduğu ülkelere de yansıyor. Irak BAAS'ı da Sovyetlerle ilişkiliydi. Irak BAAS'ı ne zaman 1.Körfez Savaşıyla ABD saldırısına uğrayınca toplum desteğini almak için dine sarıldı. Ancak batı etkili modernist anlayışı tümünden aşır toplumcu ve halkların kardeşliğine dayalı bir siyasi sisteme yönelmediğinden dine sarılması da Saddam Hüseyin'i ve Irak BAAS'ını kurtaramadı.

Mısır'daki iktidarlar da dini doğru ele alıp toplum desteği kazanamayınca İslami muhalif güçler hep etkili oldular. Nasır sonrası iktidara gelen ABD destekli Enver Sedat da Müslüman Kardeşler örgütü tarafından bir askeri geçiş töreninde askerlerin suikastıyla öldürüldü. Daha sonra iktidara gelen Hüsnü Mübarek uzun yıllar ABD desteğiyle ayakta kalsa da sonunda Müslüman Kardeşler toplumsal isyanla iktidarı ele geçirdiler. Bir askeri darbeye İhvanı Müslüm iktidardan düşürülse de toplumun kültürel İslam'ıyla barışık olmayan iktidarların Ortadoğu'da ayakta kalması zordur.

Arap ülkeleri içinde Kaddafi, İslam'ın toplumcu yanına dayalı bir sistem kurmaya çalışmıştır. Buna yeşil sosyalizm denilmiştir. Toplumun içinde olduğu meclisler kurarak toplumu yönetime ortak etmek istese de sistemini tam demokratikleştirememiştir. Kaddafi, kapitalist modernite güçleriyle de cepheden kavgaya girdiğinden Arap Baharı sürecinde dış güçlerin desteğini alanlar tarafından canice katledildi ve iktidarına son verildi.

Ortadoğu'daki komünist ve sosyalist partiler de dine doğru yaklaşmamışlardır. Bu nedenle komünizm ve sosyalizm din karşıtı görülmüştür. Komünist ve sosyalist partilerin dine yaklaşımı kültürel İslam tarafından da kabul edilmemiştir. Marksizm-Leninizm düşünsel olarak yerel ve milliyetçi olmadığını söylese ve enternasyonalizmi esas alsın da düşünce kodları esas olarak batı etkili olduğundan Ortadoğu toplumuyla bir kan uyuşmazlığı yaşamıştır. Ne kadar samimi olunsun da fedakarlık yapılsa da Ortadoğu'daki komünist ve sosyalist partilerin tümüne yakını marjinal kalmıştır.

Soğuk savaş döneminde NATO, Sovyetleri kuşatmak için yeşil kuşak projesine ağırlık vermiştir. İslam ülkelerinde sosyalizmin din düşmanı olduğunu yaymak için İslami örgütlere her türlü desteği vermişlerdir. İslami örgüt ve kurum-

lar bir tür kapitalist modernist güçlerin özel savaş araçları olmuşlardır. Sosyalizmin din düşmanı olduğu, her türlü toplumsal değeri çiğnedikleri propagandası yapılmış; bu propaganda sosyalist partilerin dine yanlış yaklaşımları nedeniyle de etkili olmuştur. Sosyalizmin din düşmanlığı olduğunu yayanlar esas olarak kapitalist modernist güçlerdir; siyasal İslamcı örgütler de bu konuda kapitalist modernitenin ajanları rolünü oynamışlardır.

Kapitalist moderniteden etkilenen BAAS'çılık, Nasırcılık, Kemalizm ve İran'daki Şah rejimi dine doğru yaklaşmadıklarından iktidarlarını kaybetmişlerdir. Daha doğrusu yanlış din politikaları nedeniyle dinci-iktidarcı güçler iktidara gelmişlerdir. Aslında iktidarcı İslam'ın iktidara gelmesini dine doğru yaklaşmayan bu güçler sağlamışlardır! Sosyalist ve komünist güçler bunların din politikalarını eleştirip dine doğru yaklaşacaklarına dine yanlış yaklaştıklarından sosyalizm din karşısı görülmiştir.

Sosyalizm toplumculuktur. Eğer dine doğru yaklaşıp kültürel İslam'daki toplumcu değerlere seslenilseydi, toplumcu değerlere sahip kültürel İslam'ı benimseyen halk, sosyalistlerin toplumsal tabanı haline gelirdi. Ne var ki, sosyalistler dinlerin tarih içindeki toplumsal işlevi ve toplumsal değerlerin taşıyıcı özelliğini göremediklerinden düz ve sekte yaklaşmışlardır. Sadece dinin dogmatik yanını ve dogmalarını gördüklerinden bütünlüklü yaklaşamamışlar, bu da sosyalistleri ve sosyalist partileri böyle dindarlar karşısında olumsuz duruma düşürmüştür.

Kuşkusuz yaşanan tecrübeler sosyalistlerde eski kaba yaklaşımları bırakmalarını sağlasa da hala dine doğru yaklaşım yetersizdir. Dinin sadece dogmatik yanlarını görme bir yönüyle de sosyalistleri din konusunda dogmatik kılmıştır.

Bu konuda Rêber Apo'nun din değerlendirmeleri Ortadoğu'da yeni bir dönem başlatmıştır. Rêber Apo'nun çözümlemeleri sosyalistlerin modernist yaklaşımdan kurtulup İslam'a bütünlüklü bakmalarını sağlamada önemli bir etkide bulunmaktadır. Dine doğru yaklaşımdan sosyalizmi, komünaliteyi sadece Ortadoğu'da değil, dünya genelinde geliştirmek mümkün değildir. Bu, iktidar İslam'ı gibi dini kullanma değildir. Kültürel İslam'daki toplumcu değerleri sosyalizmin değerleri haline getirmektir. Demokratik İslam, İslam'ın özündeki toplumcu yanı açığa çıkarmak ve İslam'ı, iktidar İslam'ından koparıp toplumcu değerleriyle sosyalist toplumun parçası yapmaktır. Eğer sosyalist toplum kurulacaksa böyle kurulur. Toplumlar inançlarını bırakmazlar. Ancak kültür ve sanat, inançlarındaki değerleri yeni biçimde üretirse o zaman inançlar farklı bir yöne evrilir. Yoksa toplumların inançlarını bırakacağını sanmak sosyolojik bir bakış olmaz.

Bu açıdan sosyalistlerin özellikle Ortadoğu’da dine doğru yaklaşımları şarttır. Yoksa marjinal gruplar olarak kalmaya mahkum olurlar.

Ortadoğu’daki dinsel direniş ile sınıf mücadeleleri arasındaki bağlantı nasıl görülmelidir? Öcalan, özellikle Marksist sınıf terminolojisinin dindeki sınıf gerçekliğini doğru tanımlamadığını ve sınıf sorununun derin bir ideolojik ve pratik yenilenme gerektirdiğini açıklıyor. Başta İbrahimî dinler olmak üzere dinlerin ortaya çıkışının sınıfsal karakteri nasıl değerlendirilmelidir?

Dinler hem toplumsal hem siyasal gerçekliklerdir. Esas olarak toplumsal yaşamı düzenlemeyi esas almışlardır. Sınıfsal karakteri için şunu söylemek gerekir. Hiçbir din çıkışında egemen sınıfları temsil etmemiştir. Aksine egemen sınıfa bir isyanı ve tepkiyi ifade etmektedirler. İbrahimi dinlerin atası Hz.İbrahim Nemrut’a isyan etmiştir. Hz. Musa kendi kabilesini kurtarmak için Firavun’a isyan etmiştir. Hz.İsa Roma zulmüne, Hz.Muhammed Mekke’nin hakim güçlerine isyan ederek dinsel bir çıkış yapmışlardır. Rêber Apo mevcut düzeni tümünden yıkmayı amaçlamasalar da zulüm ve sömürü düzenini yumuşatmak istediklerinden en azından günümüzün sosyal demokrat hareketlerine benzetilebilirler, demiştir. Kuşkusuz bu çıkışı yaparlarken ezilen sınıfların desteğini almışlardır. Esas olarak da ezilen ve sömürülen seslenmişlerdir. Ezilenlerin tarih boyu egemenlere karşı mücadelesinin iki ana damarından biri olarak görmüştür. Birincisi, kırsal kesimde etnik toplulukların egemen devletlere karşı mücadelesi; ikincisi ise, dinsel hareketlerin mücadelesidir. Dinsel hareketler kırsal toplumun desteğini alsalar da ağırlıklı olarak şehirdeki sömürü ve zulüm düzenine isyanın temsilcisi olmuşlardır.

Dinler ahlaki ve vicdani toplumsal değerleri kalıcılaştırarak baskı ve zulme isyanın zihniyetini yaratmışlardır. Devlete ve egemenlere itaati öğütleyen biçimde yorumlanan ayet ve söylemler olsa da esas olarak baskı ve zulme isyanı meşru gören yanları ağır basar. Zulmü ve baskıyı isyan edilecek durumlar olarak tanımlamışlardır. Dinlerdeki toplumsal değerlere vurgu önemlidir. Dinlerin pozitif rolü de bu temelde olmuştur. Toplum insanın var oluş koşuludur. Klandan başlayarak on binlerce yılda oluşmuştur. Dinler toplumsal yaşamda ahlak, vicdan, adalet gibi boyutlarda daha fazla derinleşme ve kültürleşme sağlamıştır. Sınıfsal olarak alt ve orta sınıfların talepleriyle ilgili olsa da toplumsal değerler konusu daha önde olmuştur. Kuşkusuz dinlerin tarihte oynadıkları ikili karak-

terini her zaman göz önünde tutmalıyız. Dine ancak böyle doğru yaklaşılır ve toplumsal mücadelenin hizmetine sokulur.

Sınıfsal mücadele önemlidir. Sınıfların hak mücadelesi de değerlidir. Ancak esas alınması gereken toplumsal yaşamdır, toplumsal yaşamı sağlamaktır. Sosyalistlerin amacı da bu olmalıdır. Dar sınıfsal yaklaşım sosyalistleri esas görevinden uzak tutar. Nitekim reel sosyalizmin dar sınıf yaklaşımı toplumu yaratma, toplumu yaratmayı esas alma konusunda çok eksik kılmıştır. Hatta bu dar sınıf yaklaşımı toplumdan kopuk ve toplumu güç yapmadan toplum adına konuşma gibi bir durum yaratmış; toplumun üstünde kalarak en büyük sapmaya uğramıştır. Hizmet ve temel mülk alanlarının özel mülkiyette olmaması durumu büyük bir yanlış ve yanılgıya götürmüştür. Devletçi mülkiyet ise bir üst sınıf ve tabaka ortaya çıkarmıştır.

Rêber Apo sosyalistlerin toplumcu olması, dar sınıf yaklaşımından çıkmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Esas olan toplumu oluşturmaktır; toplumsal parçalanmayı ortadan kaldıran bir yaşam sistemini yaratmaktır. Bu da esas olarak toplumu komünal temelde örgütlemek ve güç yapmakla mümkündür. Sınıflar bir gerçektir. Toplumun parçalanmasıyla oluşmuştur. Ezilen sınıfların mücadelesi de işçi olmaktan çıkarak toplumun emekçisi olma yönünde olmalıdır. Bu nedenle Rêber Apo sınıf övülecek bir durum değildir, diyerek sınıf olmaktan çıkıp toplumun parçası olmanın önemli olduğunu vurgular. Toplumcu olarak sınıflara bakarsak o zaman dinlerdeki toplumcu yaklaşımı ve dinlerin sınıflarla ilişkisini daha iyi anlarız.

Karmatiler, Muvahhidler (Muwahhidun) ve Hasan Sabbah'ın takipçileri gibi gruplar, yöneticilere karşı radikal direniş hareketleri olarak tanımlanmakta ve İslam'ın devletçi uygarlığına entegre edilmesine karşı çıkmaktaydılar. Onların özelliklerini tanımlayabilir misiniz? Demokratik, devrimci İslam olarak kategorize edebileceğiniz hareketlere tarihsel ve güncel örnekler verebilir misiniz?

Ortadoğu merkezli demokratik değerlerle yüklü toplumcu hareketlerin ve düşüncelerin yeterince araştırılmamış olması, kendileri hakkında kapsamlı konuşmamızı engelliyor. Bu durum en başta Müslüman kültürden çıkmış sol ve sosyalist devrimcilerin ve entelektüellerin eksikliğidir. Ortadoğulular başta olmak üzere Müslüman halkların halkçı direnişleri, kurdukları komünal ve demokratik sistemleri yeterince anlatılmamıştır. Sadece Hasan Sabah'ın rehberlik ettiği hareket ya da Karmatiler değil, Zenc hareketi, Babekiye, Hurremiler, Muhammira,

Mübeyyida, Mazariye, İsmaili gruplar ve ismini sayamadığımız çok sayıdaki topluluk var. Bu toplulukların geride bıraktığı bir miras da söz konusudur. Örneğin Ortadoğu halkları içinde halen toplumculuğun dünyanın diğer bölgelelerinden güçlü olmasında bu mirasın hatırı sayılır etkisi söz konusudur. Bu inanç ve kültürel topluluklar her şeyden önce iktidar İslam devletlerinin eşitsizlik yaratan politikalarına ve ayrımcılıklarına karşı çok radikal mücadeleler vermiştir. Hemen hepsinde kadına yaklaşım, iktidar İslam kültürüyle kıyaslanmayacak kadar olumludur. Mesela Hasan Sabbah cemaatinde kadın söz ve karar sahibidir. Karmatiler’de kadın yaşamda belirleyici rol oynamıştır. Ayrıca kullandıkları argümanları ve oluşturdıkları sistemlere baktığımızda en az Hristiyan manastır kültüründe örnekleri bolca olan ortakçı (komünal) sistemler kurduklarını görüyoruz. İktidar İslam’ın özellikle de Selçukluların ve Osmanlıların katliamlara varan vahşi saldırıları bu geleneği tümden ortadan kaldırmamışsa da tecrit etmiş, bu da zamanla kendi içinde dar sınırlarda yaşar ve adım adım eriyerek çok etkisiz kalacak duruma düşmelerine yol açmıştır. Günümüzde bu geleneğin izlerini, tarikatlarda bozulmuş kimi yaşamsal ilişkiler ve ritüeller içinde görebiliyoruz. Geçmişte tarikat şeyhlerinin “bir lokma bir hırka” felsefiyle yaşamaları, yine derviş ve evliya kabul edilmiş kişiliklerin duruş ve kültürleri önemli oranda bu geleneklerin eseri olmuştur. Günümüzde dürüst yaşayan, paylaşımcı olan ve maddiyata mesafeli olan insanlara Ortadoğu’da derviş gibi insan denilmektedir. Yine başta Kürdistan’da olmak üzere birçok İslam ülkesindeki medreselerde ortakçı yaşam diyebileceğimiz bir gelenek de bu tarihsel temellere dayanmaktadır. Günümüzde iktidar İslam’a karşı kimi Müslüman çevrelerce dilendirilen eleştiriler de bu geleneğin yorumlarından beslenmektedir.

Bu ortakçı (komünal) ve aynı zamanda iktidar İslam devletlerine karşı direnenlerin İslam devletleriyle bütünleşmeleri söz konusu değildir. Bunların daha başından beri iktidar İslami yoruma karşı kendi yorumlarını geliştirme, ayrı bir yaşam ve kendi sistemlerini kurma durumları söz konusudur. Bilindiği gibi feodal devletler her yeri kontrol edecek durumda değildi. Bu nedenle bu gruplar kendi bölgelerinde inanç sistemleriyle yaşamıştır. Örneğin Hasan Sabbah’ın rehberlik ettiği topluluğun uzun yıllar Alamut kalesinde kendi komünal ve demokratik sistemlerini saldırılara rağmen saf biçimde yaşamaları söz konusudur. Kuşkusuz ki bu gruplar içinde en dikkat çekeni Karmatilerdir. Çünkü en az 150 yıl etkili olmuştur. Kâbe’deki siyah taşla el koyacak kadar cesaret ve kendine güven duyan bir komünal topluluktur. Şimdiye kadar yapılmış araştırmalar bu grubun İhwan-ı Safa Risaleleri, adıyla bilinen felsefi ve sosyal bilim külliyatını

hem geliştirdiklerini hem de buna göre toplumsal sistemlerini kurduklarını göstermiştir. Ortadoğu’da İşlam felsefesi diyebileceğimiz akli çalışmalar yanında tasavvuf olarak bildiğimiz düşünsel ve yaşamsal hareketler de bu hareketlerin geride bıraktığı miraslardandır.

Kürdistan zgrlk Hareketi İşlam’da bir Rönesans, Reform ve Aydınlanma ihtiyaından bahsediyor. Bu somut olarak ne anlama geliyor ve Kürdistan zgrlk Hareketi bu anlamda ne yapıyor? Demokratik İşlam anlayışı, kapitalist modernite gibi çeşitli çevrelerdeki reform çabalarından nasıl ayrışmaktadır?

İşlam bir devrimci çıkış yaparak Ortadoğu halklarına önemli toplumcu değerler kazandırdı. En az 300 yıl Ortadoğu’da insanlık için ilerlemeler sağladı. Ancak 1200’lerden sonra bir gerileme yaşadı. Avrupa, insanlık için gelişmenin yeni coğrafyası oldu. Avrupa, Rönesans ile yeni bir yaşama doğru ilerlerken Osmanlılar İşlam’ın cihat anlayışı ile Balkanları ve Avrupa’nın doğusunu ele geçirdiler. Ne var ki, 17. yüzyıldan itibaren Rönesans ve Reformla yeni yaşama, yeni siyasi ekonomik sisteme yönelen Avrupa karşısında tutunamadı. Sürekli bir gerileme yaşadı. 20. yüzyılın başındaki 1. Dünya Savaşıyla da dağıldı. Araplar, Osmanlıdan koptular. Yeni Türkiye ise Mustafa Kemal nderliğinde Anadolu’yu elinde tutmayı başarabildi ve Avrupa’nın desteğiyle Kuzey Kürdistan’da da egemenliğini sürdürdü. Arap lkelerinin ve Türkiye’nin kapitalist modernitenin milliyetçilik fitnesiyle merkezi ulus devlete yönelmeleri İşlam coğrafyasındaki sorunları daha da ağırlaştırdı ve sürekli kriz yaşanan bir toplumsal siyasi sistem haline geldiler.

21. yüzyıla ulařtıķ; İşlam’ın temel coğrafyası Ortadoğu sürekli savaşlar içinde, bir çaresizlik içine düşmüş durumda. Uluslararası hegemon güçler ve bölge gericiliği Ortadoğu’yu tam bir çıkamaz içine sokmuş durumdalar. Halklar da bu çözümsüzlük içinde umutsuz bir haldeler. Neredeyse İşlam toplulukları bu durumu kader gibi yaşıyorlar. Kuşkusuz bu kader değildir. Ancak İşlam’ı bırakarak da bu durumdan kurtulamazlar. İşlam coğrafyasının kurtuluşu İşlam’ın özündeki demokratik toplumcu kültürel değerlere dönüşle mümkündür. Bu, radikal İşlam olarak tanımlanan DAİş, El Kaide yada İhvanı Mşlm’le olmaz. Onlar İşlam’ın ağ ile ters düşen yada toplumsal gelişmelere uyum göstermeyen dogmalarla kurtuluş arıyorlar. Bunlar İşlam toplumunu daha da ağır sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. En kötüsü de bunlar toplumdaki demokrasi ve değişim istemini saptırarak bu birikimi tasfiye etmişler yada ettirmişlerdir. Bunlar ken-

dilerini gerçek İslam gibi gösterecekler de Rêber Apo'nun vurguladığı gibi karşıt İslam'dırlar. Günümüzde İslam'a en büyük kötülüğü yapanlardır.

Kapitalist modernist güçler de hem İslam'daki toplumcu değerleri ortadan kaldırmak hem de işbirlikçi bir İslam yaratarak kendine hizmet ettirmek istemektedirler. Bunu da İslam'da reform ve değişim olarak gösterip İslam'daki toplumcu ve dış güçlere karşı olan özellikleri yok etmek istiyorlar. Kapitalist modernite dünyanın her köşesinde etkili olmuş ve kendini hakim kılmış, ancak bunu Ortadoğu'da başaramamıştır. Dindeki dogmatizm birçok gelişmeye engel olsa da içinde var olan toplumcu özellikleri nedeniyle kapitalist moderniteye karşı direnmektedir. Ortadoğu'daki İslami toplumsal yapının böyle ikili karakteri vardır. Kapitalist modernist güçler dünyanın her yerinde toplumu dağıtıp bireyciliği ve maddiyatçılığı geliştirerek kendi modernitesini hakim kılarken, bunu Ortadoğu'da başaramıyor. Ortadoğu din kültüründe var olan toplumcu özelliklerle buna karşı direniyor.

Sosyalist güçler, demokratik güçler buna doğru yaklaşarak hem bunu toplumcu demokratik sosyalizmin temeli yapabilirler, hem de bu topluma dayanarak emperyalizme karşı daha güçlü bir duruş geliştirebilirler. Ancak bunu İslami toplumda var olan toplumcu değerleri kültürel İslam ve demokratik İslam'la açığa çıkararak yapabilirler. İslam'da Rönesans, Reform ve Aydınlanma ancak böyle gerçekleşir. Bu nedenle dinleri ve İslam'ı iyi anlamak ve topluma böyle yaklaşmak gerekir. Ortadoğu'da şimdiye kadar bu yaklaşım gösterilmedi. Ya dine olumsuz yaklaşıldı ya da kapitalist modernitenin değişim adına toplumdaki olumlu değerleri törpüleyen yaklaşıma alet olundu. Sosyalistler bu yaklaşımı aşamadıkları için ortam, İslam adına hareket ettiğini söyleyen gerici kesimlerin etkisine bırakıldı. Dolayısıyla Ortadoğu'da sapkın İslamcı anlayışların ortaya çıkmasında İslam'ı doğru ele almayan sosyalistlerin de sorumluluğu vardır. Sadece emperyalist güçler ve bölge devletlerini sorumlu göremeyiz.

Sosyalistlerin İslam'ın çıkışındaki komünalist hareketi görmeleri gerekir. Hz. Muhammed, Medine müslüman toplumunu tam anlamıyla bir komün toplumu haline getirmiştir. Kısa sürede bunu başarması tamamen toplumcu zihniyeti geliştirmesiyle mümkün olmuştur. Toplumu çürüten, toplumsal değerlerden uzak tutan yaklaşımlara karşı tutum almıştır. Hak, adalet ve vicdanı öne almıştır. Köleliği kaldırmayı teşvik etmiştir. Komün toplumunda herkes eşittir. Herkes bu eşitliğin moralini yaşamıştır. Yarattığı bu enerjiyle kısa sürede Arabistan'ı kontrol altına almıştır. Savaşlardaki başarıyı getiren de komün toplumunun yarattığı

enerjidir. Hz.Muhammed İslam'ı bu değerlerle yaratmış, büyük bir toplumsal enerji yaratarak önündeki her gücü ideolojik ve siyasi yenilgiye uğratmıştır. Çünkü yeni yaşam arzusuna güçlü cevap olmuştur. O dönemde Arabistan ve Ortadoğu'daki siyasi toplumsal krize cevap olmuştur. Toplamlar İslam'ın çağrısını kurtuluş umudu olarak görmüşlerdir. Eğer İslam olumlu toplumsal değerler taşımasaydı toplumlar içinde bu düzeyde hızlı gelişebilir miydi? İşte demokratik İslam, İslam'daki bu kültürel değerlere dayanırsa toplumla buluşur. Çünkü toplumlar esas olarak hala bu değerler nedeniyle bu inancı sürdürüyorlar. Dolayısıyla bu değerler sosyalist değerlerle örtüşür ve buluşur özelliktedir. İslam'daki bu değerlerin demokratik ve sosyalist değerler haline gelmesini demokratik İslam çalışmalarıyla sağlamak gerekir. Demokratik İslam çalışması aynı zamanda İslam toplumlarında toplumcu demokratik sosyalist çalışmadır. Önemli olan ismi ve biçimi değildir. Önemli olan özdür. Kaldı ki, demokratik İslam biçim olarak sosyalisttir, sosyalist özlüdür.

Ritüeller esas olarak inançların geleceğe taşınmasındaki sembollerdir. Her inanç kendini geleceğe taşımak için sembollere ihtiyaç duyar. Bu ritüeller, semboller Yahudilikte de Hristiyanlıkta da İslamiyet'te de diğer din ve inaçlarda da vardır. Bu, dinlerin karakterinin özelliğidir. Farklılıklarını da bu ritüel ve sembollerle ortaya koyarlar.

Bir zamanlar Kürdistan'da demokratik İslam örgütlenmesi içinde olan Müslüman Kürtler 'sivil Cuma' adıyla alternatif namazlar kıldılar. Türk devleti bu hareketi kendisi için büyük bir tehlike gördü. Buna öncülük eden din insanlarını zindanlara attılar. Öte yandan Türk devleti İslam'a inanan Kürtlerin özgürlük mücadelesine destek olmaması ve katılmaması için Kürtler içindeki bazı İslami grup ve örgütleri destekledi. Hatta bu çalışmayı mücadelemize karşı stratejik bir çalışma olarak yürütüyorlar. Bir zamanlar Kürdistan ve Türkiye'de insanları diri diri mezara koyan, yurtsever Kürtleri ve kendilerine boyun eğmeyen inançlı insanları öldüren Hizbulkontra denen bir çeteyle bu temelde ilişkilendirilmişlerdir. Dönemin içişleri bakanı Süleyman Soylu, bu ilişkinin değerinin on yıllar sonra görüleceğini söyleyerek bu grupları Kürt Özgürlük Hareketine karşı nasıl kullandıklarını itiraf etmiştir. Bu tür sapkın grupların panzehri kültürel İslam'a dayanan demokratik İslam çalışmalarıdır. Özcesi demokratik İslam çalışması Ortadoğu'daki demokratik sosyalizm çalışmasının önemli bir parçasıdır. Bu, aynı zamanda İslami toplumu kendi çıkarları için kullanmak isteyen karşıt İslam, siyasal İslam ve işbirlikçi İslam'a karşı da toplumu savunma çalışmasıdır.

Demokratik İslam çalışması hala yeterli olmasa da İslam toplumunda karşılık bulmaktadır. Bu çalışma daha da geliştirildiğinde Ortadoğu'da demokratik sosyalizm gelişecek ve giderek demokratik sosyalizmin coğrafyası haline gelecektir.

Genel olarak tek tanrılı dinler erkekler tarafından şekillendirilmiş ve geliştirilmiştir. Kadın düşüncesi ile şekillenmiş bir din yoktur. Gelişen dinler ise kadınlara normlar dayatarak, kadını yaşamda genellikle aile kurumu içerisinde sınırlandıran ve dolayısıyla günümüzdeki derin toplumsal cinsiyetçiliğin toplumsal hafızasını şekillendirmiştir. İslam'da kadının toplumsal yaşamda yeri ve rolü nedir?

Sadece tek tanrılı dinler değil, önceki dinsel çıkışlar da erkek egemenliklidir. Zaten tanrı krallar uzun yıllar kendi inançsal değerlerini topluma dayatmışlardır. Erkek egemenlikli sistemle birlikte tanrıçalar dönemi bitmiştir. Erkek egemenlikli sistemin tanrısı da erkek olur; dinleri de erkek egemenlikli olur. Ancak erkek egemenlikli sistemi tek tanrılı dinlerin kurumsallaştırdığı da doğrudur. Bu konuda Zerdüşt'ün iyi aile düşüncesi bir yönüyle kadını erkeğe ve eve bağlı kılan bir kültür yaratmıştır. Yahudilik ise kadını erkek karşısında hiçbir iradesinin olmadığı bir eş haline getirmiştir. Yahudiler bu aile biçimini tamamen kurumsallaştırmış ve kutsallaştırmıştır. Kutsal aile zihniyeti esas olarak Tevrat ve Yahudiliğin kökleştirdiği bir durumdur. Erkek egemenliği o kadar meşru hale getirilmiştir ki, bazı farklılıklarla Hristiyanlık ve İslamiyet Yahudiliği takip etmiştir. Bu açıdan erkek egemenlikçi anlayış önemli oranda dinler yoluyla toplumsallaşmış, toplumsal kültür haline gelmiştir.

Hristiyanlık Yahudi zemininde ortaya çıktığı için daha baştan erkek egemenlikli kültürün etkisinde kalmıştır. Hz.İsa bu egemenlik kültürü biraz yumuşatsa da dini yayan takipçileri erkek egemenliğini bir kültür olarak devam ettirmiştir. Yine de kilisede ayrı yerlerde oturmamaları, din adamları içinde rahibelerin olması Hristiyanlığa kadın konusunda belli bir esneklik kazandırmıştır. Ancak bunların erkek egemenlikli kültürü sarsma ve değiştirme gibi bir etkisi olmamıştır. Kadın yine erkeğin hizmetindedir. Zaten Adem ve Havva öyküsünde kadının bir iradesi yoktur. Erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmıştır; erkeğin eklentisidir. Yahudiliğin katı bir erkek egemen din olması da bu zihniyetin sonucudur.

İslamiyet de aynı zihniyeti devam ettirmiştir. Bu açıdan dinlerin tarihsel olarak oynadığı en olumsuz rol kadınları iradesiz kılan erkek egemenlikli sistem ol-

malarıdır. İslamiyet'in ortaya çıkmasında Hz.Muhammed'in eşi Hatice'nin çok önemli bir rolü vardır. Hz.Ayşe'nin de Hz. Muhammed üzerinde etkisi olduğu rivayet edilir. Ancak bunlar İslam kültüründe kadının bir irade olması gibi bir sonuç doğurmamıştır. Yahudiliğin kültürleştirdiği toplumsal cinsiyetçilik İslamiyet'te de devam etmiştir. Erkek egemenliğin tarih sahnesine çıktığı coğrafyanın en sonuncu tek tanrılı dininde kadın, erkeğe hizmet etmesi ve boyun eğmesi bir kültür ve köklü bir ahlak haline getirilmiştir. Bu yönüyle toplumsallığı yaratan kadın, toplumsal değerleri öne çıkaran bu dinlerde bir gücü olmamıştır. Dinlerin en çelişkili ve en sorunlu yapısı da budur. Toplumcu yanları varken toplumu yaratan kadının bu hale düşmesi toplumsallığa da tümüyle doğru yaklaşılma-
dığının ifadesi olmaktadır. Bu açıdan dinlerdeki bu toplumsal yapıyı dikkate alırken toplumu yaratan kadının iradesiz olmasını görüp bu toplumsal değerlerle kadın iradesini buluşturmak önemlidir. Demokratik İslam çalışmasının bu konu üzerinde durması, kadını olumlayan ayet ve hadisleri, İslam tarihindeki olumlu örnekleri öne çıkarmak gerekir. Demokratik İslam çalışmasıyla kadının iradeli ve güçlü hale gelmesiyle toplumsal cinsiyetçiliği kırıp toplumsal değerleri yaratma ve taşımada öncü rolü yeniden canlanırsa toplumsal yaşamda gelişmeler sağlanır. İslam'ın demokratik karakterinin ve toplumsal işlevinin böyle anlamlı hale geleceğini vurgulamak önemli olmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir; Hz.Muhammed'in vefatından sonra başta halife Ömer olmak üzere, kimi etkili erkekler tarafından kadın hakları aleyhine olan ayetler uç noktalara vardırılan yorumlara tabi tutulup topluma sunulunca, İslam'da kadın sorunu bugüne kadar yansıyan sıkıntılı bir duruma gelmiştir.

PKK önemli ölçüde toplumsal İslam, gündelik yaşamda kendini sürdüren, kişisel ritüellere dayalı, Abdullah Öcalan'ın "samimi müslüman" dediği kesimler üzerinde ciddi bir etki yarattı. Günümüzde ise özellikle El Kaide ve DAİŞ gibi selefist islamın Ortadoğu ve küresel bağlamda başat bir İslam yorumu olarak güçlenmesi, toplumsal islamı nasıl etkiledi? Selefist yorumun özellikle islama yeni dahil olan kesimlerde etkin olması, demokratik islamın gelişme, genişleme, kendine alan bulma olanaklarını daraltmadı mı? Demokratik islam anlayışının etkinliğini, işlerliğinin zayıflatmadı mı? Ya islamdan kaçış yada selefist islam etkisine girme gibi bir denklemde Demokratik İslam tezi sürdürülebilir bir tez midir?

El Kaide, DAİŞ, İhvanı Müslüm gibi hareketler 21. yüzyılda kendilerini güçlü biçimde görünür kılmaya başladı. ABD ve NATO soğuk savaş döneminde Sovyetlere karşı Müslüman halkları kışkırtmak için İslami örgütlere destek oldu.

Bunu da Sovyetleri yeşil kuşak ile kuşatma politikası olarak tanımladılar. Yine Ortadoğu'daki ülkeler komünizm karşıtlığı üzerinden bu tür örgütlenmelere göz yumdular. İslami örgütlerin motivasyonu soğuk savaş döneminde komünizm karşıtlığıydı. Toplumda da komünizm, Müslüman karşıtlığı olarak gösterildi. Böyle bir algı yarattılar. Bu belli bir düzeyde de tuttu.

Sovyetlerin dağılması ve soğuk savaşın son bulmasıyla bu İslami örgütlerin motivasyonu değişti. Soğuk savaş sonrası Ortadoğu ülkelerinin iki kamp çatışması üzerinde şekillenen siyaset son bulunca toplumda iç siyasete yönelme arttı. Ortadoğu'daki iktidarların tümüne yakınının dış güçlere bağlı ve otoriter bir yönetim olduğu gerçeği daha fazla açığa çıktı. Yönetimlerin tümünden toplumdaki koptuğu gerçeği tüm çıplaklığıyla gözler önüne serildi. Hem dış güçlere bağımlılıkları hem de toplumdaki kopmuş olmaları bu iktidarların meşruiyet zeminini oldukça zayıflatmıştır. İktidarların çok şatafatlı yaşamları halkın yoksulluğu ortamında toplumun gözüne sokulur hale gelmiştir.

Toplumda hem dış güçlerin ülkeleri üzerindeki etkilerine hem de iktidarların otoriter ve toplumdaki kopuk yaşamlarına karşı tepki oluşmuştur. Ancak toplumdaki bu tepkileri örgütleyecek demokratik bir muhalefet ortaya çıkmadı. Sol siyasi güçler de Müslüman toplulukların karakterini çözüp bu toplumdaki hak, hukuk, adalet, eşitlik, demokrasi değerlerini demokratik toplumcu muhalefetin tabanı haline getirmediklerinden, alternatif muhalif bir güç haline gelemediler. İşte bu ortamda El Kaide, DAİŞ ve İhvanı Müslim gibi İslami örgütler İslam'daki toplumsallıkla, toplumsal değerlerle seslenerek halkı yanlarına çektiler. Bunlardaki toplumsallık İslam'daki toplumsallığın sapkın yorumu olmuştur. Dindeki dogmalar tarihsel toplum içindeki değişimlerin tümünden karşısına konarak, İslam'daki toplumsal değerler toplumu canlandıran değil, toplumu boğan bir biçimde yorumlanınca Muaviye İslam'ını da geçen bir gericiliğin ve despotizmin temsilcileri olmuşlardır. Halklardaki demokratik devrimci birikim ve bu birikimin değişim gücü bu sapkın hareketler tarafından ya tasfiye edilmiş ya ezdirilmiştir. Bu sapkın İslami örgütlerin toplumdaki demokratik toplumcu değerleri kendi amaçlarına hizmet ettirmeleri ve sonuçta da tasfiye etmelerinin sorumluluğu büyük oranda sol ve sosyalist güçlere aittir. İslam toplumlarında güçlü bir demokratik toplumcu enerji birikmiş ama bu birikime seslenen bir demokratik devrimci güç ortaya çıkmamıştır. El Kaide ve DAİŞ'e katılanlar ağırlıklı olarak hem toplumcu hem de antiemperyalisttirler. Kapitalizme de karşıdırlar. El Kaide ve DAİŞ de en azından kendilerini antikapitalist ve antiemperyalist göstererek

bu topluma seslenmişler, antikapitalist ve antiemperyalist toplumsal kesimleri yanlarına çekmişlerdir.

El Kaide ve DAİŞ yaşam felsefesi olarak ortaklaşmacılığı, yani toplumculuğu öne çıkarmışlardır. Toplumdaki yoksul kesimleri koruyan bazı uygulamalar da geliştirmişlerdir. Kendi ideoloji ve sistemlerine uyanlara yönelik maddi manevi destek sunmuşlardır. Böylece toplumdan kopuk iktidarlardan farklı bir yönetim gerçeği yaratmaya çalışmışlardır. Özcesi, Ortadoğu'daki iktidarların toplum karşıtı, işbirlikçi ve toplum üstünde yaşam sürdürmeleri sonucu bu örgütler toplumsal destek bulmuşlardır. Hala destek bulmalarının nedeni de bu ideolojik ve politik yaklaşımlardır.

Örgütlerin, siyasi güçlerin üstünlüğü ideoloji ile belirlenir. Bu açıdan bu örgütlerin Rêber Apo'nun paradigması ve demokratik İslam anlayışı karşısında tutunmaları zordur. Ancak İslam toplumundaki demokratik toplumcu değerlere seslenip onları demokratik İslam çizgisine çekmek de bir mücadele ve zaman konusudur. İslamiyet bir yönüyle Arap kültürünü de içerir; tüm Arapların kültürel ve ulusal kimliği de olmaktadır. Bu açıdan her toplumun karakterine göre bir demokratik İslam ve demokratik sosyalist anlayış geliştirmek gerekir. Kuşkusuz öz aynıdır. Ancak topluma seslenme argümanları zenginlik gösterirse sonuç alıcı olur.

Kürtlerde İslam'a doğru yaklaşım ortaya konduğu için hala selefist örgütlerin etkisi çok güçlü değildir. Ancak demokratik İslam zihniyetini oturtmak önemlidir. Sol-sosyalist güçlerde Önderliğimizin ortaya koyduğu İslam yaklaşımına karşı bir mesafe vardır. Sanki demokratik İslam çalışması olursa ideolojik çizgilerinde bir zayıflık ve sorun çıkarmış gibi dar bir yaklaşım vardır. Demokratik İslam anlayışının gelişme potansiyeli yüksektir. İdeolojik olarak selefist örgütlerden çok güçlü bir ideolojik yaklaşım vardır. Toplum bu yaklaşımda kendini bulur ve iradeli bir toplumsal güç haline gelir.

Demokratik İslam anlayışı ile İslam toplumunu demokratik sosyalizmin parçası yapma dışında bir yol yoktur. Yoksa sosyalistler İslam toplumunda marjinal kalırlar. Öte yandan selefist örgütler bir çıkmaz içindedir ve gelecekleri de yoktur. Dönemsel olarak bazı çıkışları olsa da sonunda çökmeye mahkumdurlar. Bu açıdan İslam toplumunda sürdürülebilir tek ideolojik duruş ve yeni toplumsal yaşam sistemi demokratik İslam anlayışında olan demokratik sosyalizmdir. İslam'ın toplumcu değerleriyle demokratik sosyalizmin değerleri birbirinden uzak değildir; bunlar buluşturulduğunda İslam toplumunda çok güçlü bir de-

mokratik toplum sosyalizmi enerjisi ortaya çıkacaktır. Demokratik sosyalizm esas olarak da Ortadoğu’da yükselişe geçecektir. Batı’nın maddi uygarlığına karşı Ortadoğu’nun manevi uygarlık karakteri de demokratik sosyalizmin Ortadoğu’da yükseleceğini ortaya koymaktadır.

Şu anda Ortadoğu tam bir çıkmazla karşı karşıyadır. ABD ve İsrail’in Ortadoğu’ya yeniden dizayn vermek için yaptığı saldırılar pandoranın kutusunu açmıştır. Tüm sorunlar daha çıplak ve yakıcı halleriyle ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara ne bu savaş çözüm bulabilir ne de mevcut iktidarlar. Çünkü dış güçler de Ortadoğu’daki iktidarlar ve selefi örgütler de sorunlara bir çözüm bulamıyorlar. Tek çözüm projesi Ortadoğu’yu ve İslam toplumunu doğru çözümlere tabi tutan ve bu temelde alternatif olan Rêber Apo’nun demokratik toplum sosyalizmidir. Bu sistem komünlere dayanır. Ortadoğu komünlere yabancı değildir. Toplumculuğun da komüncülüğün de coğrafyası Ortadoğu’dur. Eğer demokratik İslam’a dayalı demokratik toplumcu anlayışla Ortadoğu’nun sorunlarına müdahil olunmazsa Ortadoğu’daki kaos sürer. Bu açıdan demokratik İslam anlayışıyla demokratik sosyalizm çizgisi tek çözüm yoludur. Bunda ısrar etmek önemlidir. Rêber Apo’nun yeni yaşam çağrısı kesinlikle cevap bulacaktır. Rêber Apo Kürdistan ve Ortadoğu’dan başlayarak insanlığın sorunlarına çözüm bulan bir önderlik olarak tarihteki yerini alacaktır.

Sosyalist güçlerin İslamcı güçlerle başa çıkma konusunda somut perspektiflerinin neler olduğunu açabilir misiniz? Örneğin Kürdistan’da da Özgürlük Hareketine karşı Filistin’de sosyalist güçlere karşı kullanılanın yöntemin aynısı deneniyor. Filistin’de MOSSAD’ın FKÖ’yü zayıf düşürmek için kurdurduğu Hamas bugün FKÖ’yü ve özellikle temel güç olan El Fetih’i tasfiyenin eşiğine kadar getirmiştir. Aynı yöntem Kürdistan’da Özgürlük Hareketine karşı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Belki de en somut uygulama, devlet eli ile geliştirilen Hizbulkontra gibi paramiliter bir yapıya dayanan HÜDA-PAR siyasi bir aktöre dönüştürme gayreti görülüyor. AKP gibi dinci örgütlenmelerin temel hedefi, son aşamada Özgürlük Hareketine karşı kendi Kürtçü Hamas’ını kurup harekete geçirme ve başat kılmadır. Bu anlamda Filistin ve Kürdistan’daki güncel olayları nasıl görüyorsunuz?

Sosyalist güçlerin Ortadoğu’da İslamcı güçleri boşa çıkarmasının yolu her şeyden önce dinlere, somut olarak İslam’a yaklaşımını doğru ortaya koyması gerekir. Yoksa sıradan bir İslami örgüt yada yapı karşısında başarısız olurlar.

Klasik sosyalist hareketlerde kaba materyalizm vardı. Din metafiziktir, denip önemsiz görülüyordu. Yaşamda en fazla etkili olmuş, tüm insanlığı sarmış bir olguyu anlama yerine daha baştan metafiziktir, gericidir denip insanlık tarihinin en temel olgusuna sıradan yaklaşım gösterilmiştir. Dinin tarih içinde yarattığı olumsuzlukları gidermek için de dinleri ve İslam'ı doğru anlamak gerekirken, bunun için de olsa din doğru anlaşılmamıştır. Bu nedenle dinin dogmatik yanı nedeniyle yarattığı olumsuzluklara karşı verilen mücadele yanlış yürütülmüş, bu mücadele ters tepmiş ve sosyalist güçler bu yaklaşımıyla kendi gelişmesine ket vurmuştur. Öyle ki, bu yaklaşımlar nedeniyle İslam ülkelerindeki sosyalistlerin bizzat kendileri bu yaklaşımlarıyla kendi gelişmeleri önünde engel hale gelmişlerdir. Bu nedenle İslam ülkelerindeki sosyalistlerin İslam'a yaklaşımlarını köklü bir özeleştiriyile değiştirmeleri gerekir. Belirttiğimiz çerçevede bir değişim olursa İslamcı örgütler sosyalist örgütler karşısında dayanamazlar.

İslam ülkelerindeki iktidarlar, sosyalistlere karşı mücadelelerini İslam'ı kullanarak ve bazı İslami örgütleri sosyalist örgütlerin karşısına çıkararak yapmaktadırlar. İsrail, FKÖ gibi örgütleri parçalamak ve zayıflatmak için Hamas'a yol vermiştir. Esasta yürüttüğü politik mücadelede bu tür örgütlenmeyi araç olarak kullanmıştır. Ancak AKP iktidarının Kürt Özgürlük Hareketine karşı tutum ve mücadelesinde sadece politik mücadele boyutu ve politik araç olarak kullanma yoktur. AKP iktidarının PKK'ye karşı mücadelesinin önemli bir boyutu ideolojiktir. AKP dışındaki iktidarlar esas olarak Özgürlük Hareketini tasfiye etmek için PKK'ye karşı savaş yürütüyorlardı. Kuşkusuz ideolojik karşıtlıkları da vardı. Ancak esas olarak politik programları olan Kürt soykırımını tamamlamak için savaş yürütüyorlardı. AKP iktidarı devletin bu programı nedeniyle savaş yürütürken; ideolojik düşmanlığı da önemli bir etkidir. Kürt düşmanlığı kadar sosyalizm düşmanlığı da AKP'nin politikalarında etkili oluyordu.

AKP daha ilk kuruluşunda Kürt sorunuyla ilgisi olan, hatta Kürt milliyetçi özelliği olan ama İslamcı kişiliklerini öne çıkaranları da partiye almıştır. Onların Kürt sorunundaki farklı yaklaşımlarını kendisi için sorun yapmamıştır. Esas olarak İslami kimlikte olmalarını önemsemiştir. Onların bu İslami kimliğini de PKK'ye karşı mücadelede kullanmaya çalışmıştır. Nitekim bu gibi kesimler hep PKK'ye karşı olmuşlardır. Etkiledikleri tabanı da PKK karşıtı yapmaya çalışmışlardır.

Hizbulkontrayı kullanan iktidarlar bu kontra grubunu Özgürlük Hareketini zayıflatmak ve tasfiye etmek için saldırtmışlardır. Onların Hizbulkontrayı kul-

lanma amaçları buydu. Rêber Apo esaret altına alındıktan sonra artık PKK'nin bir daha etkili olamayacağını düşündüklerinden bu kontra yapıya yönelik operasyon yaptılar, liderlerini ve bazı kadrolarını öldürdüler. Birçok kadrosunu da yakalayıp zindanlara attılar. Ne zaman ki 2004 yılında gerilla yeniden harekete geçti ve PKK'nin toplumda gücünü koruduğunu gördüler zindanlarda olan Hizbülkontra üyelerini parça parça bıraktılar. AKP iktidarı bunları zindandan çıkararak Kürt Özgürlük Hareketine karşı kullanmak istedi. Onların Hüdapar adında siyasi bir parti kurarak toplumsal örgütlenme yapmalarının önünü açtılar. Ekonomik imkan sundular. Televizyon ve gazete çıkarmalarına yardımcı oldular. Devlet imkanlarını Hüdapar'a sundular. Sadece AKP üzerinden Hüdapar'ı güç yapmaya çalışmadılar. Devlet ile PKK'ye karşı savaşan KDP'nin de Hüdapar'a destek olmasını sağladılar. Yine, Kürdistan'da devlet desteği ile varlığını sürdüren tarikatlarla Hüdapar'ın ilişkilerini geliştirmek istiyorlar. Hüdapar'ı meclise taşıdıkları gibi cumhur ittifakı dedikleri AKP-MHP'nin de ittifak ortağı yaptılar. Zaten AKP onları kendi seçim listelerinden milletvekili yapıp meclise taşıdı. Bu süreçte bazı çevreler tarafından bu durum eleştirilince dönemin içişleri bakanı Süleyman Soylu, bu politikamızın önemini 10 yıl sonra anlayacaksınız, demiştir. Böylece PKK'ye karşı kullanmada çok değerli bir aparat olduğunu itiraf etmiştir. Tabi bu sadece Süleyman Soylu'nun değil, devletin ve AKP'nin görüşü olarak ifade edilmiştir. Böylece Hüdapar projesinin amacını da çok açık ortaya koymuştur.

AKP iktidarı ve devlet Kürtlerde bir ulusal bilinç geliştiğini görmektedir. Bunu kendi politikaları doğrultusunda entegre etmek için İslami bir Kürt örgüt yaratmayı amaçlamıştır. Böylece AKP, PKK'ye karşı hem ideolojik bir mücadele vermiş olacak hem de Kürt Özgürlük Hareketini etkisiz kılmada kullanarak Kürt sorununu kendi düşündükleri gibi çözme ortamı yaratacaktır. Kuşkusuz AKP iktidarı kendisi gibi düşünen bir İslamcı Kürt yaratma için çalışmış olsa da devlet ilerde onu da tasfiye etmeyi önüne koyacaktır. İsrail'in Hamas'ın başına getirdiğini Türk devleti de Kürt Hamas'ının başına getirecektir. Çünkü gelişmesi ve imkan bulması devlet eliyle olduğundan tasfiyesi de zor olmayacaktır.

Rojava devrimiyle birlikte Suriye'nin kuzeydoğusunda çok etnisiteli ve çok inançlı bir toplumsal örgütlülük açığa çıktı. Burada, İslamın Sünni mezhebi, Hristiyan, Ezidi, Alevi gibi farklı inançlar inanca mensup toplumsal kesimler birbirini kabullenerek ve hoşgörü kültürünün hakim olduğu demokratik bir ortak yaşam model geliştirdi. Suriye'de gelişen savaş, çatışma ve yıkımın yanı başında böylesi bir modelin gelişmesinin

arkasındaki düşüncenin temelleri nasıl bir siyasi düşünceye dayanıyor? Abdullah Öcalan’ın “dine devrimci yaklaşım” perspektifi çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz? Rojava’daki kimlik ve inançların hoşgörü ve ortak yaşam modeli bölgenin genelinde örgütlenme koşulları nasıldır?

Farklı kimliklerin ve inançların 2012 Rojava Devriminden sonra Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye’de ortak bir yaşam, toplumsal ve siyasi sistem kurmaları Rêber Apo’nun demokratik ulus anlayışı temelinde gerçekleşmiştir. Demokratik ulus anlayışı bir ülkedeki farklı etnik, kültürel ve inanç kimliğinin demokratik ulus olarak var olacaklarını öngörmektedir. Farklı inanç ve kimlikleri birbirini tamamlayan ve güçlendiren olgular olarak görmektedir. Milliyetçiliğin ve mezhepçiliğin olmadığı bir zihniyetle demokratik ulus oluşacaktır. Bu aslında çok önemli sosyolojik tespittir. Tekçi ulus anlayışına karşı çoklu ulus anlayışını ortaya koyarak sosyolojiye büyük bir katkı yapmıştır. Bu sosyolojik bakış, kapitalist modernitenin ulus devlet anlayışının ulusal toplumsal gelişmeyi bir çatışma ve kavga etkeni haline getirmesinin önüne geçmektedir. Demokratik ulus anlayışı aynı zamanda ulusal toplulukları en küçük bir sınır anlaşmazlığında birbirine düşüren dogmatik ulus anlayışına da bir esneklik getirerek çatışmaların önüne geçmeyi sağlayan bir sosyolojik tanım olarak çok önemli çerçeve ortaya koymuştur. Demokratik ulusta her etnik ve dinsel kimliğin özgürce gelişme ve yaşama hakkı vardır. Hiçbir kimlik ve inanç devletçi ulus anlayışında olduğu gibi ötekileştirilmez ve baskı altında tutulmaz. Demokratik ulusun eşit birimleri olarak kendilerini özgürce örgütlerler, demokratik yönetim içinde yer alırlar.

Bu model 14 yıl boyunca Arap, Kürt, Süryani, Çerkez, Ermeni, Türkmen, Müslüman, Hristiyan, Alevi, Ezidi ve diğer toplulukları barış içinde bir arada tutmuştur. Suriye’deki savaş alanlarından kaçan Araplar, Süryaniler, Ezidi Kürtler ve başka halklar ve inançtan insanlar Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye’ye gidip yerleşmişlerdir.

Ortadoğu gibi etnik ve inanç çatışmalarının yoğun olduğu bir coğrafyada demokratik ulus bir ilaç gibi gelmiştir. Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye’de Müslüman Arap toplumunun özerk sistem içinde kendi inançlarını özgürce yaşaması da tabi ki Rêber Apo’nun dine devrimci yaklaşımıyla sağlanmıştır. Rêber Apo’nun din çözümlemeleri Ortadoğu için devrimci nitelikte bir tez ve çözümleme olmuştur. Devrimci demokratik güçlerde büyük bir ufuk açmıştır. Müslüman da Hristiyan da Ezidi de Alevi yada Şia da alanda inancını özgürce ifade

etmiştir. Hiçbir inanç kendini diğer inançtan üstün görmemiştir. Demokratik ulus ve dine doğru yaklaşım bunu ortaya çıkarmıştır.

Bu yönüyle Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye sadece Suriye için değil, Ortadoğu için bir özgürlük ve demokrasi vahası olmuştur. Zaten bir kadın devrimi olması da bu özgürlükçü ve demokratik karakterini öne çıkarmıştır. Bu karakteriyle Suriye'yi derinden etkilemiştir. Sünni Arap toplumu ilk defa böyle bir zihniyet ve yaşam anlayışıyla tanışmıştır. Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye özerk yönetimi zihniyeti ve uygulamalarıyla sadece bölge gericiliği ve bölge devletleri tarafından değil, Ortadoğu'da hegemonya kurmak isteyen güçler tarafından da tehlikeli görülmüştür. ABD, İngiltere ve Fransa tarafından şimdiki HTŞ güçlerinin Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye özerk yönetimine saldırtılmasının nedeni budur. Eğer bu özerk sistem modeli Suriye geneline ve Ortadoğu'ya yayılırsa bölge gericiliği de hegemonik güçler de ayakta kalamazdı. Demokratik ulus zihniyetine dayalı demokratik sistemin karşısında bu güçler dayanamaz. Bu nedenle Rojava ve Kuzey-Doğu Suriye yönetimine yönelik bir komplo tezgahlanmıştır. Kürtlerin ağırlıklı içinde olduğu askeri güçler, demokratik toplumsal ve siyasi güçler Kürt alanlarına sıkıştırılmıştır. ABD, İngiltere ve Fransa sürekli Arap alanlarından çıkmayı dayatarak kadın özgürlükçü demokratik devrimin tüm Ortadoğu'da etkili olmasının önüne geçmek istemişlerdir. Ancak Rojava Devriminin yarattığı etki mutlaka ilerde kendisini gösterecek ve bu tür yapılara karşı direnişi ortaya çıkaracaktır.

HTŞ'nin Kuzey-Doğu Suriye'ye saldırtılmasından sonra QSD ve özerk yönetimin Kürtlerin ağırlıklı olduğu coğrafyaya çekilmesi sanki Araplar özerk yönetime karşı isyan etmiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Hatta milliyetçi eğilimdeki Kürtler de Rêber Apo'nun demokratik ulus tezine saldırmışlardır. Halbuki ne Arap halkının ne de Arap savaşçıların olumsuz bir tavrı olmuştur. Bir iki tekil olay üzerinden demokratik ulusun sonuçsuz kaldığını söylemek bilinçli bir çarpıtmadır. Çünkü bu birkaç tekil olaydan sayıca daha çok dostluk ve kardeşlik örnekleri yaşanmıştır. Yani demokratik ulus anlayışı bu halkları ve inançları 14 yıl boyunca bir arada tutmuştur. Ancak ABD'nin başını çektiği bir komplo ile özerk yönetim daraltılmıştır. Aslında demokratik ulus anlayışı olmasaydı Arap milliyetçiliği üzerinden özerk yönetime saldırı çok daha erkenden olurdu. Ama bu başaramamıştır. Demokratik ulus anlayışının daha köklü yerleşmesi olsaydı belki komplo ve saldırı bu düzeyde olmazdı, denilebilir. Bir eleştiri olacaksa bu yönlü çalışma eksikliği olabilir. Yoksa demokratik ulus anlayışı tutmuştur. Şu

andaki Rojava alanında da Araplar, Süryaniler, Kürtler ve daha farklı topluluklar demokratik ulus anlayışıyla bir arada yaşamaya devam etmektedirler.

HTŞ tarafından işgal edilen Arap alanlarında Arap halkı ile HTŞ arasında sorunlar her zaman olacaktır. Çünkü demokratik ulus anlayışı ile demokrasi ve özgürlüklerle tanışan Araplar otoriter ve merkezîyetçi HTŞ'ye tahammül edemeyeceklerdir. Nitekim bunun belirtileri de görülmeye başlanmıştır. Eksikleri olsa da 14 yıla yakın bir arada yaşama Arap toplumunda kısmi bir zihniyet değişikliği yaratmıştır. Demokratik İslam anlayışını istenen düzeyde olmasa da anlayan oldukça bilinçli katılan şahsiyetler de ortaya çıkmıştır. Medine Sözleşmesinin demokratik ulus çizgisinde anlatılması Arap halkının dikkatini bir hayli çekmiştir.

Sadece özerk yönetim alanlarında değil, Suriye'nin diğer alanlarında da demokratik ulus anlayışı ve demokratik İslam anlayışının etkileri olmuştur ve olacaktır. Ortadoğu'nun mevcut etnik ve mezhebi çatışma ortamında dine devrimci yaklaşım ve demokratik ulus anlayışı dışında sorunlara çözüm bulunamaz. Dine devrimci yaklaşım da zamanla tüm Ortadoğu'yu etkileyecektir. Demokratik ulus anlayışı da bir model olarak halkların önüne konmuştur. Bunun sonuçları mutlaka olacaktır.

PKK diğerk sosyalist hareketlerden bu konuda farklı olmuştur. Halkçı olmak bir yönüyle de toplumun dinsel değerklerine gösterilen saygı ile mümkündür. Her toplum kültürünü inandığı inançla dışa vurmaktadır. Toplum yaşamını dinsel değerklerden ayrı görmek mümkün değildir. Aslında gerçek sosyalist ve halkçı olmak bunu gerektirir. Toplumun yaşamdaki değerkleri ve kültürü ile çatışarak toplumu etkilemek ve örgütlemek mümkün değildir. Toplumda hak, hukuk, adalet, eşitlik ve vicdan değerkleri güçlüdür. Toplum içinde etkili olmak toplum yaşamından kopuk bir yaşam içinde olmamayı gerektirir. Giyimde kuşamda dikkat de önemlidir. Yine toplumun önemli gördüğü değerkler vardır. Örneğin yaşlılara saygı önemlidir. Buna özen gösterilmezse ne anlatırsan da inandırıcı olmaz. Bu açıdan Rêber Apo PKK'lilerin ne söylediklerinden çok; nasıl yaşadıklarına bakılıyordu, diyerek bu gerçeği ifade etmiştir.